

Forslag til Foranstaltninger mod Landbrugets Mangel paa Arbejdskraft.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab nedsatte i Februar 1908 et mindre Udvalg til at underkaste Landarbejderspørgsmaalet en foreløbig Drøftelse og fremkomme med en Udtalelse om, hvorvidt det efter Udvalgets Anskuelse vilde være ønskeligt, at Selskabet tog Landarbejderspørgsmaalet op til grundig Undersøgelse. Da Udvalget besvarede dette Spørgsmaal bekræftende, vedtoges det paa Selskabets Bestyrelsesmøde i Juni Maa-ned 1908 at nedsætte et Udvalg til at fremkomme med Forslag om, hvorledes der kan søges raadet Bod paa den herskende Mangel paa Arbejdskraft.

Dette Udvalg kom til at bestaa af følgende Herrer: Kammerherre *C. Bech* til Engelsholm pr. Vejle, Formand for Foreningen af jyske Landboforeninger; Direktør *Karl Hansen*, Bakkehuset, Herfølge, Formand for De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger; Sekretær *H. Hertel* (Udvalgets Sekretær); Forpagter *Otto Hoffding*, Strandegaard pr. Fakse, Formand for De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift; Direktør *Jørgen Nielsen*, Viby, J., Formand for de samvirkende jyske Husmandsforeninger; Forpagter *Chr. Sonne*, Rosenlund pr. Saksjøbing; Lehns greve *B. Wedell* til Grevskabet Wedelsborg (Udvalgets Formand) og Forpagter *J. Willumsen*, Anhof pr. Øksendrup.

Da imidlertid Hr. Direktør *Jørgen Nielsen* i Efteraaret 1908 offentliggjorde forskellige Meddelelser, der vare ham tilsendte i hans Egenskab af Udvalgsmedlem, men som maatte betragtes som fortrolige, da Udvalget ikke havde afsluttet sit Arbejde, vedtoges det paa Selskabets Bestyrelsesmøde i December 1908 at meddele Hr. *Jørgen Nielsen*, at Selskabet maatte betragte ham som udtraadt af Udvalget.

Dette har i Løbet af Efteraaret 1908, Vinteren og Foraaret 1909 afholdt en Række Møder.

Hr. Direktør *Karl Hansen* deltog kun i Udvalgets første Møde og en kort Tid i dets afsluttende Møde. Hans Navn findes derfor ikke under den Betænkning, som Udvalget har afgivet og som er gengivet i det efterfølgende.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Undertegnede Udvalg, der er nedsat af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab for at fremkomme med Forslag om, hvad der kan gøres for at raade Bod paa den herskende Mangel paa Arbejdskraft i Landbruget, har ikke ment det nødvendigt at komme ind paa en nærmere Konstatering af denne Mangel. Den er en Kendsgerning, der — om end af forskellig Styrke paa de forskellige Egne og til de forskellige Tider — længe har været følelig overalt i Landbruget og stadig har haft en Tendens til mere og mere at vanskeliggøre dettes Kaar, efterhaanden som Landbruget har udviklet sig i intensiv Retning.

Ejheller har Udvalget anset det for nødvendigt at komme ind paa en Udredning af de forskellige Aarsager, der ligge til Grund for Bortvandringen fra Land til By, men det har ment det rigtigst at koncentrere sit Arbejde om den praktiske Opgave at belyse de Foranstalninger, som — direkte eller indirekte, hurtigere eller i Tidens lange Løb — kunne bidrage til at raade Bod paa den tilstedeværende Mangel paa Arbejdskraft. Kun saa meget ønsker Udvalget dog at fremhæve, at efter dets Anskuelse er det ikke blot saa at sige ydre Aarsager — den højere Løn, der gives Arbejderne i Byerne, de Adspredelser og det friere Liv, disse byde paa — der ligge til Grund for Bortvandringen, men denne skyldes tillige hele den forudgaaende Kulturudvikling og bunder i en Række forskellige Aarsager. Naar Landarbejderen ikke længer føler sig tilfræds med de Kaar, der bydes ham paa Landet, skyldes

det ikke blot hans Utilfredshed med Lønnen eller med det ensformige Liv her, men ogsaa fordi der i vore Dage ved Presse, Post og Kommunikationsmidlernes Udvikling er skabt en levende og let Forbindelse mellem Byerne og selv de fjerneste Egne. Dette har medført en Forandring af Tankesæt, af Følelser og Stemninger, hvad der atter har fremkaldt ny Fornødenheder af forskellig Art, saavel materielle som intellektuelle. Ofte vil den enkelte ikke være klar over de Grunde, som giver ham Uro i Blodet, men han vil i en ubevidst Trang søge hen til Byen, hvor han tror at finde en rigere Næring for sin vakte aandelige Trang. I mangfoldige Tilfælde vil derfor en almindelig Lønforhøjelse, saaledes som det er Sædvanen at foreskrive Landbruget den, naar Talen drejer sig om at dæmme op for Bortvandringen, ikke forslaa hertil. Der gives overhovedet intet Universalmiddel til at formindske Stædernes Tiltrækning, men vil man gøre sig Haab herom, maa en Flerhed af Midler, der tage Sigte paa en Forbedring af Landarbejdernes materielle og immaterielle Forhold, bringes i Anvendelse. Nogle af disse Midler ville gavne hist og andre her, nogle ville virke paa langt Sigt og andre hurtigere, men i Forening ville de kunne bidrage deres til at dæmme op for Bortvandringen og skabe bedre Tilstande i Landbrugets Arbejderforhold.

Udvalget har grupperet de Foranstaltninger, der efter dets Anskuelse kan være Tale om her, i 3 Klasser: de Foranstaltninger, hvortil Statens Medvirkning vil udkræves, de, som bedst fremmes af Foreningsvejen, og endelig de, der kunne iværksættes af den enkelte Arbejdsgiver. Som det vil ses af den følgende Fremstilling, har Udvalget søgt at klarlægge disse Foranstaltninger mer eller mindre udførligt. Der er de Forholdsregler — saaledes navnlig hvor Lovgivningsmagts Medhjælp vil være nødvendig, — med Hensyn til hvilke Udvalget har anset det for rigtigst kun i Hovedsagen at angive de Principper, efter hvilke der formentlig bør gaas frem, medens den eventuelt videre Udformning af disse maa være forbeholdt Lovgivnings-

faktorernes Overvejelser. Saa er der andre Foranstaltninger, med Hensyn til hvilke Udvalget derimod har ment det nødvendigt at gaa noget mere i Enkelthederne. For ikke at fortabe sig i Detailler til Skade for Betænkningens Overskuelighed har Udvalget dog i det hele og store ladet det være sig magtpaaliggende at undgaa de lange Udredninger som trættende og formentlig lidet nødvendige.

I Overensstemmelse med den foretagne Inddeling gaar Udvalget herefter over til at behandle den første Gruppe af Foranstaltninger, nemlig de:

I. Foranstaltninger, hvortil Statens Medvirkning vil kræves.

1. Ved Tilvejebringelse af Landarbejderhuse med Jordlodder af forskellig Størrelse søges Arbejdernes Adgang lettet til Erhvervelsen af saadanne Hjem.

Af Landbrugets faste Arbejdere ere de fleste jordløse Husmænd. Disse danne Hovedstyrken af den daglige Arbejdskraft. Vel ere deres Kaar i den sidste Menneskealder forbedrede ret betydeligt — fra 1872 til 1905 er saaledes Lønnen for faste Daglejere paa egen Kost stegen fra 407 Kr. til 593 Kr. og paa Husbondens Kost fra 216 Kr. til 409 Kr., og senere er den yderligere stegen —, men inden for de forskellige Grupper af Landbrugets Arbejdskraft er denne Gruppe sikkert den, hvis Stilling er daarligst, og hvis Utilfredshed med de bestaaende Forhold er størst. Til at skabe større Tilfredshed og dermed større Fasthed inden for denne Gruppe maa efter Udvalgets Anskuelse Hovedmidlet søges i Tilvejebringelsen af et rigeligt Antal Landarbejderhuse med Tilliggende af nogle faa Skæpper Land samt Statens Medvirkning til, at der aabnes Landarbejderne let Adgang til at erhverve sig saadanne Smaabrug. Disse ville da paa naturlig Maade kunne danne Overgangsled til de større Brug, naar Arbejderens økonomiske Stilling er bleven saa meget forbedret, at han ser sig i Stand til at overtage et saadant.

Hvis det bliver meget almindeligere end nu, at Arbejderne hjælpes til at blive Besiddere af Smaabrug, vil det

kunne faa en stor Betydning for Landbruget ved at skabe faste og sikre Arbejderforhold.

Ønsket om at kunne kalde, om det saa kun er en Plet af Jord, for sin egen, er gammel og stor hos vort Folk, og der er mangfoldige Eksempler paa den store Sparsommelighed og udholdende Flid, Landarbejderen har udvist for at komme i Besiddelse af en Jordlod. Er det først lykkedes ham, vil han føle sig knyttet til Landet og Landbruget, og en fri, jordbesiddende Arbejderstand vil danne den solideste og bedste Stamme af Landbrugets Arbejdere. Familiefaderen vil den største Del af Aaret søge Arbejde ved Landbruget, hans Kone og Børn ville ogsaa —, foruden at anvende deres Tid og Kraft paa Familiens egen Lod — desuden muligvis kunne arbejde for andre, og man vil herved kunne undgaa den uheldige Indflydelse, som Konens s t a d i g e Arbejde uden for Hjemmet har for dette. I et saadant Hjem vil der opvokse Børn, der faa Forstaaelse af og Interesse for Landbruget, og som i de unge Aar ville tage Tjeneste som Karle eller Daglejere paa Gaardene i det sikre Haab senere ved Hjælp af Spareskillingerne at kunne træde ind i den jordbesiddende Arbejderstand for atter en Gang i Fremtiden at naa det Maal, som mange stræbsomme Arbejdere tragte efter: en Husmandslod af en saadan Størrelse, at han helt kan ofre Tid og Kræfter paa dens Drift.

Endvidere vil det efter Udvalgets Anskuelse ogsaa være ønskeligt, om der fra Statens Side blev ydet Hjælp til Oprettelsen af Landarbejderhjem med en lille Have, men uden Jordlod, for saadanne Arbejderfamilier, der ikke egne sig til (eller ikke ønske) at drive Husmandsbrug — og disses Antal er sikkert ikke ringe. Slige jordløse Boliger for Landarbejderne bør da selvfølgelig tilfredsstillende Fordringer, som disse nu til Dags med Rette kunne stille, og som det offentlige bør kræve.

Som bekendt er Husenes Tal her i Landet i den sidste Menneskealder stærkt forøget. Der fandtes i L a n d d i s t r i k t e r n e følgende Antal Huse:

	fra 2 Skpr. til 1 Td. Hartk.	fra 1 Fdk. til 2 Skpr. H.	under 1 Fdk. H.	uden Hartkorn.
1873.....	66,535	39,415	26,688	32,626
1885.....	68,733	46,364	36,860	36,469
1895.....	67,656	47,605	46,279	34,058
1905.....	69,131	51,927	62,152	29,310

Det samlede Antal Huse med og uden Jord var alt-
saa:

i 1873.....	165,264
- 1885.....	188,426
- 1895.....	195,598
- 1905.....	212,520

Tabellen viser, at Tallet af jordløse Huse paa Landet er aftaget, at Tilvæksten af mellemstore og store Huse har været ret beskeden, medens Tilvæksten i Antallet af smaa Huse med et Tilliggende af under 1 Fdk. Hartkorn har været meget betydelig.

Besidderne af de mellemstore Huse ville som Regel søge deres Hovederhverv eller i al Fald en Del af deres Erhverv ved Arbejde uden for Lodden, og dette gælder selvfølgelig i endnu højere Grad om Ejerne af de smaa Hjem. Deres Hovedgerning er Landbrugsarbejde for andre Jordbrugere, men den lille Jordlod vil i Almindelighed yde dem en god Støtte, og Arbejdet med den vil være en økonomisk fordelagtig Anvendelse af deres ledige Tid.

Hvad endelig de store Huse angaar, have de i den her omhandlede Forbindelse direkte kun mindre Betydning, thi deres Ejere ville som Regel have deres Tid helt optaget af Arbejdet paa deres egen Jord. Indirekte have de imidlertid deres Betydning derved, at — som alt fremhævet — Erhvervelsen af et saadant Hus vil staa som et attraaværdigt Maal for dem, der endnu ere henviste til at arbejde for andre, og Udsigten til engang at komme i Besiddelse af et slikt Husmandsbrug vil anspore den dygtige Landarbejder til Flid og Sparsommelighed. Dertil kommer, at den i disse Husmandshjem opvoksende Ungdom for en væsentlig Del vil føle sig knyttet til Land-

bruget, og naar den har naaet en vis Alder, vil den komme ud for at tjene i en Aarrække.

Landbruget er derfor, af Hensyn til dets Arbejderforhold, interesseret i, at Antallet af Huse med forskelligt Jordtilliggende forøges, og at Landarbejdernes Adgang til ved Flid og Sparsommelighed at komme i Besiddelse af saadanne Huse lettes.

Til Grund for Udvalgets Forslag ligger i det væsentlige de samme Synspunkter, der i 1894 førte til Nedsættelsen af den Landbokommission, hvis Opgave bl. a. var at fremkomme med Forslag om, hvorledes der paa gunstige Vilkaar kunde tilvejebringes Jordlodder for Landarbejdere. Disse Synspunkter bleve alt noget forladte ved Loven af 24. Marts 1899 og endnu mere ved Lovene i 1904 og specielt i 1909. Disse Love ere mere Husmandslove end Landarbejderlove. Udvalget tillader sig at henvende sig, at Spørgsmaalet om Jord til Landarbejdere atter optages paa Grundlag af dets ovenstaaende Betragtninger.

2. Undervisning i Naturkundskaberne, derunder Landbrugsfag, i Almueskolen (jvnfr. § 10 b i Lov af 24. Marts 1899 om Folkeskolens Forhold). Børnenes Interesse for Naturen og Landlivet søges vakt gennem Skolens Virksomhed.

Efter Udvalgets Anskuelse vil det kunne blive af stor Betydning, hvis man gennem den Undervisning, der gives i Folkeskolen paa Landet, vil stræbe mere hen til, end Tilfældet er nu, at vække Børnenes Forstaaelse af og Interesse for den Dont, som senere hen i Livet helst skulde blive deres daglige. Det bør være en af Skolens Opgaver at meddele Børnene Indsigt i Dyre- og Plantelivet, i det hele saa vidt muligt at give dem en elementær Undervisning i Landbrug. Det er en let og taknemlig Opgave at indpode Børnene Kærlighed til Naturen og Landlivet, og

ved at bidrage sit hertil vil Skolen i væsentlig Grad kunne hjælpe med til at gøre dem mindre tilbøjelige til senere hen i Livet at ombytte Landets sunde og gode Forhold med Bylivets som oftest indbildte Fordele.

Man har tidligere haft Øjet aabent for den Betydning, som det vilde have for de vordende Jordbrugere, at Skolen meddelte dem landøkonomisk Undervisning.*) Da Ludvig Reventlow 1783 oprettede de første danske Landsbyskoler med filantropisk Tilsnit, blev det i Undervisningsplanen ligefrem fordret, at Skolerne skulde undervise i Ager- og Have dyrkning. I Kronborg og Frederiksborg Amter blev det i 1789 bestemt, at der til Fremme af Havedyrkningen skulde tildeles hver Skolelærer en Have paa 4 Skpr. Land og forsynet med gode Frugtræer. Ligeledes opfordredes Skolelærerne til at dyrke Hør og Hamp. Fra 1781 udsatte Landhusholdningsselskabet Præmier for de Skolelærere, der lærte Bønderbørn at skrive og regne, og især for dem, der tillige vejledede Børnene til at forstaa de landøkonomiske Lærebøger, Selskabet lod udgive. Og i det Forslag til Lov om Landsbyskolerne, som den af Regeringen i 1789 nedsatte Kommission udarbejdede, blev det bestemt, at Bønderbørn skulde lære Naturfag med særligt Hensyn til deres Anvendelse ved Landbruget og desuden meddeles nogen Kundskab om Agerdyrkningsredskaber og Landmaaling. Samtidig søgte man i Skolebøger og Folkeskrifter at fremme den landøkonomiske Indsigt, og bl. a. bleve de af Landhusholdningsselskabet udgivne Vejledninger i Jord- og Havebrug brugte til Oplæsning i Skolerne eller som Præmiebøger. I nær Forbindelse med disse Bestræbelser stod Arbejdet for paa Seminarierne at oplære de vordende Skolelærere i de landøkonomiske Discipliner. I Slutningen af det 18. Aarhundrede blev Løsenet, at Skolelæreren skulde opdrages til at være »fornuftig Bonde blandt Bønder«, og paa de fleste

*) Jvnfr. for det følgende Joakim Larsen: »Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784—1818«.

Seminarier søgte man at indrette Undervisningen efter det for Landboerne umiddelbart nyttige, saaledes at Seminaristerne som Lærere kunde undervise Børneskolens ældste Klasse i Landbrug og tillige foretage praktiske Øvelser med den.

Hele denne Bevægelse standsede imidlertid hurtigt. I væsentlig Grad bidrog det hertil, at de Ideer, der vare fremme i det 19. Aarhundredes Begyndelse, vare andre end de Tanker og Strømninger, som beherskede »Oplysningstiden« i det 18. Aarhundredes Slutning, hvortil kom, at de indtrædende trange økonomiske Forhold nødvendigjorde Indskrænkninger i alle Retninger. Man finder derfor ogsaa, at allerede i det midlertidige Reglement for Landsbyskolerne af 1806 var enhver Landbrugsundervisning i disse forsvunden, og det samme blev Tilfældet med den endelige Redaktion af Skoleloven 1814. Forholdet har været det, at i hele det 19. Aarhundrede har Folkeskolen paa Landet kun bidraget saare lidt til at vække Børnenes Interesse for Naturen og Landlivet.

Først efter omtrent 100 Aars Forløb er der atter rejst Fordringer om, at Folkeskolen paa Landet foruden at røgte sin Hovedopgave: at give Børnene almene Kundskaber, tillige bør have deres tilkommende Livsstilling for Øje, og at de nærmest liggende Midler til Uddannelse i denne ikke bør forsømmes.

Betydningen heraf har faaet en, om end kun saare svagt udtrykt Anerkendelse i »Lov af 26. Marts 1899 om forskellige Forhold vedrørende Folkeskolen«, som bestemmer i § 10 b, at der efter Forslag af Skolekommissionen og nærmere Bestemmelse i Undervisningsplanen skal kunne optages Undervisning i Naturkundskab i Folkeskolen paa Landet. Ret stærkt fremhæves imidlertid Betydningen af at give Undervisning i Naturkundskab i det under 6. April 1900 af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udsendte Cirkulære til samtlige Skoledirektioner uden for Kjøbenhavn. Det hedder i dette: »Om end Naturkundskab ikke er noget lovbefalet Fag,

maa det dog meget anbefales Skolen, hvor det paa nogen Maade er muligt, at optage det i sin Undervisningsplan. Naturfagene tilfredsstillende Barnets Trang til at se ret paa og høre noget om den brogede Natur, hvori det lever, og have ikke blot stor Betydning for dets Udvikling, idet de uddanne Iagttagelsesevnen, skærpe Dømmekraften og indpode en bevidst Forstaaelse af Sammenhængen mellem Aarsag og Virkning, men berige tillige Barnet med Kundskaber, der ikke mindst i vore Dage, hvor hele det praktiske Erhvervsliv er anvendt Naturvidenskab, ere værdifulde for Livsopholdet og Livsudviklingen. Men skal Naturfagsundervisningen bringe denne Frugt, bør man ikke lade sig nøje med, at Børnene lære en lille skematisk og systematisk Lærebog udenad, men saa maa Undervisningen først og sidst drives anskueligt og Børnene opøves i selv at se, selv at undersøge, selv at sammenligne. Undervisningen maa derfor for Naturhistoriens Vedkommende støtte sig til anskuelige Undervisningsmidler, som virkelige Dyr og Planter, naturhistoriske Billeder, Tegning paa Skoletavlen, og for Naturlærens Vedkommende til Erfaring og Forsøg.«

Udvalget betragter det som i høj Grad ønskeligt, om den Adgang til at meddele Kundskab i Naturfagene, som Loven af 1899 aabner, maa blive støttet af Ministeriet saaledes, at den kan blive udnyttet i langt større Udstrækning end nu. Udvalget skal i saa Henseende pege paa Ønskeligheden af, at der stilles passende Undervisningsmateriale til Skolernes Raadighed og udgives mindre, efter Børnenes Udvikling og Fatteevne afpassede Smaaskrifter om Planteavl, Husdyrbrug etc. Ved Hjælp af passende Undervisningsmidler og letfattede Fremstillinger vil der kunne gives Børnene en baade fornøjelig, nyttig og udviklende Undervisning om Dyr, Jord og Planter, og der vil i det modtagelige Barnesind skabes en Interesse for Landlivet, der som alt fremhævet senere vil kunne faa sin store Betydning. Det vilde sikkert ogsaa være formaalstjenligt, om de Forskrifter, som bruges i Skolerne ved

Skriveundervisningen, og som ofte fra Tekstens Side ere ganske værdiløse, bleve afløste af Forskrifter, der indeholde landøkonomiske Fyndord og Sætninger, som uvilkaarlig ville læres under Skrivningen. Ligeledes kunde der udarbejdes et Hefte med landøkonomiske Regneopgaver, saaledes som de kunne forekomme i den daglige Bedrift. Interessen for landøkonomisk Regnskabsvæsen vilde formentlig fremmes herved. Og da Interessen for Landbrugets Gerning vil vækkes ved at høre og læse om de Mænd og Kvinder, der have arbejdet sig op ved det praktiske Landbrug, kunne Stykker om saadanne enten optages i den danske Læsebog eller omdeles som smaa selvstændige Biografier, maaske med en kort og populær Beskrivelse af slige dygtige Mænds Landbrug.

Skulle Lærerne imidlertid paa rette Maade kunne give en saadan Undervisning, er det en Selvfølge, at de ogsaa maa have Kendskab til Jordbruget, Planteavl og Husdyrbruget og til de Forhold, der betinge disses Udvikling. For at bidrage til at give Lærerne et saadant Kendskab vil det efter Udvalgets Formening være ønskeligt, om der ved Statens Medvirkning oprettes Kursus for Lærerne, af hvilke de færreste ville være i Stand til at afholde de med Rejsen til og Ophold ved et saadant Kursus forbundne Udgifter. Der er som bekendt alt for længere Tid siden oprettet et saadant Landbrugskursus for Folkeskolens Lærere, hvortil der paa Kultusministeriets Budget er en aarlig Bevilling paa 3000 Kr. Dette Kursus, der begyndte 1892, er altid afholdt i Lyngby, først paa Landboskolen, senere (siden 1902) paa Grundtvigs Højskole. Det var oprindeligt delt i 2 Afsnit med et Aars Mellemløb, nu er det kun enkelt, ligesom Deltagernes Antal er gaaet tilbage. Det første Kursus talte 22 Deltagere, medens der nu som Regel kun møder en halv Snes Lærere. Efter Udvalgets Anskuelse vilde det være i høj Grad ønskeligt, om Staten flere Steder i Landet lod oprette saadanne Kursus, der utvivlsomt kunde blive til stor Nytte for Læ-

ernes Gerning ved Folkeskolernes Undervisning i Naturkundskab.

I denne Forbindelse skal Udvalget fremdeles henlede Opmærksomheden paa Ønskeligheden af, at der altid til Skolerne var henlagt et Stykke Jord, saaledes at Børnene kunne faa en Slags Anskuelsesundervisning i Havebrug, Frugtkultur og almindelig Dyrkning.

Man har tidligere haft Øjet aabent for Betydningen heraf. Saaledes bestemmer Forordningen af 23. April 1781 om Jordfællesskabets Ophævelse i § 19, at »som Degne og Skoleholdere paa de fleste Steder hidtil have til nogen Græsning været berettigede, saa anse Vi allernaadigst tjenstligst, at dem i sammes Sted ved Udskiftningen tildeles paa belejlige Steder hver et lidet Stykke Jord, som tillige for dem indhegnes«. Og Plakat af 25. November 1801 paabyder (§ 1), at den Jord, der tildeles dem, skal ligge »Skolen saa nær som muligt« og være tilstrækkelig til »2 Køers og 6 Faars Græsning« (jvfr. Plakat 18. April 1804). Forordningen af 29. Juli 1814 angaaende Almueskolevæsenet paa Landet gentager i § 55 d Paabudet om, at der skal gives Skolelæreren en Jordlod i Henhold til Plakaten af 1801, ligesom den i § 52 bestemmer, at »ved Skolebygningen skal, saavidt Omstændighederne tillade, anskaffes en Haugeplads af $\frac{1}{2}$ til 1 Skjeppe Lands Størrelse, til Brug for Skolelæreren«.

Der findes da ogsaa ved ikke faa Skoler smaa Jordlodder, og mange Lærere have givet et udmærket Eksempel ved fortrinlig Dyrkning af disse. Udvalget betvivler derfor Hensigtsmæssigheden af, at den før nævnte Lov af 24. Marts 1899 i dens § 26 har aabnet Adgang til, at den Skolelæreren tillagte Jordlod kan bortsælges. Det hedder i den nævnte Paragraf:

»Afløsning af den et Lærerebede tillagte Jordlod og Fourage kan efter Skoledirektionens Indstilling bifaldes af Ministeren, naar Kommunalbestyrelsen og Læreren ere enige om at ønske den. Ligger Jordlodden over 1000 Alen fra Lærerboligen, og Læreren af den Grund maatte ønske

Afløsning, kunne de paagældende Myndigheder dog ikke modsætte sig en saadan ud over et Tidsrum af 5 Aar efter denne Lovs Ikrafttræden.»

Den Adgang, der her er aabnet, benyttes desværre i vid Udstrækning, idet Afløsning af Jordlodder nu finder hyppig Sted, ligesom det er almindeligt, at Lodderne bortforpagtes. Denne Bevægelse kunde Udvalget ønske standset og afløst af en helst frivillig tilvejebragt Bevægelse i modsat Retning.

Derimod er man slaæet ind paa den rigtige Vej ved Oprettelsen af Skolehaver. Der findes for Tiden ca. 30 saadanne, fordelte over hele Landet, og Foreningen »Skolehaven« støtter ethvert nyt Anlæg med Vejledning og et Pengebeløb.

Skolehavens Øjemed er at træde i Undervisningens og Opdragelsens Tjeneste, Tyngdepunktet i dens Værd ligger i dens Betydning for Ungdommens Opdragelse og Uddannelse. »For de fleste Undervisningsfags Vedkommende leverer den talrige Anskuelsesgenstande, og den danner selv et fortræffeligt Anskuelsesmiddel. — Undervisningen i Skolehaven bestaar dels i den lejlighedsvisse Belæring, dels i den ordnede Undervisning, dels i Indøvelse i praktiske Arbejder og dels i den stadige Naturiagttagelse. Allerede ved de forskellige praktiske Arbejders Udførelse i Skolehaven finder Læreren rig Lejlighed til at indflette mange Slags Belæringer. Ved Gravningen kan Børnene gøres opmærksom paa Nødvendigheden af Jordbehandlingen, og de forskellige Jordarter omtales. Haveredskabernes Anvendelse læres, og de fysiske Love derfor paapeges. De under Arbejdet fundne Smaadyr bliver der Lejlighed til at samtale med Børnene om, deres Levevis, Kendetegn og Egenskaber fremhæves. Ved Saa-ning, Plantning, Hakning, Lugning og Vanding kan der gives Børnene hensigtsmæssige Vink og Anvisninger om praktiske Greb, hvorved Arbejdet gaar hurtigere og lettere fra Haanden. Mange Slags Naturfremtoninger giver Anledning til Drøftelse og Forklaring af Naturlove og Regler

og til praktisk Anvendelse af det lærte. Endelig kan der i Høstens Tid gøres opmærksom paa Haveurternes forskellige Anvendelsesmaader og deres Næringsværdi.

Men foruden disse lejlighedsvis givne Belæringer maa og skal Læreren ogsaa give en forud ordnet Undervisning i Skolehaven, forsaavidt Vejret tillader det. Den største Del af Naturhistorieundervisningen kan om Sommeren foregaa i Skolehaven. Der findes Anskuelsesstof i Mængde, som alt fortjener Iagttagelse og Omtale. I een Time omtales de forskellige Jordarter, deres Forbedring og hensigtsmæssige Bearbejdelse; i en anden omtales Planternes Ernæringsorganer, Fremvækst og Livsvilkaar; i en tredje Time Planternes naturlige og kunstige Formeringsmaader. En fjerde Time kan anvendes til Omtale af Blad-, Blomster- og Frugtformer. En femte til Iagttagelse og Omtale af Havens nyttige og skadelige Smaadyr. En sjette af Havens Venner blandt Fuglene og deres Beskyttelse o. s. v.

Ved Sammenligning mellem to Forsøgsbede med samme Sædart, hvoraf det ene viser de Frugter, som fremkommer ved rigtig Behandling, det andet Frugter, som fremkommer, naar Bedet er blevet forsømt eller vanrøgtet, kan Børnene hurtig faa Forstaaelsen af det rette, og det glemmes ikke igen.*)

Paa Kultusministeriets Budget for Finansaaret 1909—10 foreslaas det til Foreningen »Skolehaven« hidtil ydede Beløb af 1500 Kr. forhøjet til 2200 Kr. Det tidligere Beløb fordelte sig med 800 Kr. til Anlæg og Drift af Skolehaver og 700 Kr. til Vederlag for Lærerne. De 700 Kr., som den foreslaaede Forhøjelse udgør, skulle anvendes til yderligere Anlæg af Skolehaver. Det hedder i Motiverne: »Skolehavegerningen vinder mere og mere Fodfæste, saa at der nu er 30 Skolehaver i Drift mod 7 i 1904.« Bevægelsen for Anlæg af Skolehaver fortjener efter

*) Kommunalærer P. W. Lindholm: »Skolehaven« (1903) S. 12—13.

Udvalgets Anskuelse yderligere Støtte, thi disse kunne blive et betydningsfuldt Led i Børneopdragelsen.*)

Der har inden for Udvalget været henpeget paa, at det er ret almindeligt i Vestjylland, hvor Forholdene tillade det, for de større Børns Vedkommende saa vidt muligt at henlægge Skolearbejdet til Vinterhalvaaret. Denne Ordning hviler paa den Betragtning, at i den 3—4 Maa neders Sommerferie, som Børnene derved faa, vilde de dels vinde Interesse for, Indsigt i og Kærlighed til Landbruget og dets Vilkaar, dels vilde de rent fysisk set have godt af en saadan Ordning, under hvilken Undervisningen godt kan drives saaledes, at den intet lider derved. Naar Udvalget imidlertid ikke har stillet Forslag om at søge en saadan Ændring af Skoletiden indført, er Grunden her til den, at den efter den nu gængse Anskuelse maaske vilde være mindre heldig for Skoleundervisningen.

3. Foranstaltninger til at vække eller vedligeholde Soldaternes Interesse for Landbrugsforhold, for Eksempel ved let Adgang (i Soldaterhjemmene) til landøkonomisk Litteratur, Udflugter til Forevisningsmarker, landøkonomiske Foredrag o. s. v.

I Lande med staaende Hære og lang Tjenestetid har man gjort den Erfaring, at Soldaterne efter endt Uddan-

*) I ikke faa Lande er Skolehavesagen fremmet i langt større Udstrækning, end Tilfældet endnu er i Danmark. I Østrig bestemmer allerede Skoleloven af 14. Marts 1869, at der saa vidt muligt ved hver Skole paa Landet skal indrettes en Have og et Anlæg i landøkonomisk Forsøgsjemed. For et Par Aar siden fandtes der over 18,000 Skolehaver i Østrig-Ungarn. Omtrent samtidig med Østrig optog Sverige Arbejdet for Skolehavesagen, siden 1889 er Havedyrkning et obligatorisk Fag i Sveriges Folkeskoler, og der fandtes for nogle Aar siden ca. 4700 Skolehaver i Sverige. Ogsaa i Tyskland, Schweiz, Frankrig, Belgien, England og endnu flere Lande har Ideen forlængst slaaet Rod.

nelsestid meget hyppigt have tabt Lysten til at vende tilbage til Landet og Landbrugsarbejdet. I flere Stater har man derfor indført landøkonomiske Kursus for Soldater. Disse Kursus have dels den Opgave at hæve Landbrugsarbejdets Betydning og Værdi i Soldaternes Øjne, at overtøye dem om, at ingen Beskæftigelse byder sine Udøvere en højere Grad af personlig Selvstændighed og Uafhængighed end Landmandens, dels den rent tekniske at bibringe dem Kundskaber, der kunne komme dem til Nytte ved deres fremtidige Gerning ved Landbruget. Ofte er der med saadanne Kursus forbundet Udflugter for at vise Soldaterne, hvad Omegnens dygtige Landmænd kunne præstere.

Italien er det Land, i hvilket man først begyndte at give Soldaterne landøkonomisk Undervisning. I en Beretning herom, som blev afgivet i 1907 paa den internationale Landbrugskongres i Wien, oplyses det, at denne Undervisning foregaar planmæssig siden 1898. I 1906 blev der paa 215 forskellige Steder afholdt Landbrugskursus for Soldater, der var anlagt 108 Forevisningsmarker og blev foretaget 1074 Udflugter i landøkonomisk Øjemed, hvori deltog over 27,000 Soldater; af disse havde 23,000 deltaget flittig i de forskellige Kursus. Om denne Form for Undervisning udtalte den italienske Foredragsholder, Dr. Nazari, paa Kongressen bl. a. følgende: Naar man under Kaserneopholdet byder den bondefødte Soldat, som er fjærnet fra Slægt og Venner, Lejlighed til at erindre Plov og Harve, viser ham vel drevne Landbrug, samt befrier ham for Fordomme mod Bondestanden, da vil han lettere vende tilbage til Landbruget efter endt Tjeneste. I hans Sind vil ikke udvikles en sygelig Trang efter Byens Tilløkkelser; han vil blive en god Landmand, og som saadan erhverve større aandelig Bevægelighed og Uafhængighed.

I Frankrig, Belgien og i enkelte tyske Stater har man i de senere Aar forsøgsvis indført landøkonomisk Undervisning for Soldater, og fra Vinteren 1909 vil der nu blive

oprettet landøkonomiske Kursus i den tyske Hær. Den tyske Krigsminister og Landbrugsminister gav i December Maaned 1908 Generalkommandoerne og de andre højeste Myndigheder for Hærbestyrelsen nærmere Anvisning paa, hvorledes saadanne Kursus skulle afholdes.

Generalkommandoerne forestaa Oprettelsen og Ledelsen af dem, og kun det Mandskab, der før Indkaldelsen var beskæftiget ved Landbrug eller ved Haandværk paa Landet ell. lign., samt Underofficerer og Officerer kunne deltage i dem. Deltagelsen er vel frivillig, men har en Soldat først meldt sig, skal han besøge Kursuset regelmæssig. Troppeafdelingerne skulle saa vidt mulig stille Undervisningslokaler gratis til Raadighed, og Tilvebringelsen af Lærerkrafter, Undervisningsmidler og Lærebøger er overladt til Landbrugskamrene. De til Undervisningen nødvendige Apparater skulle laanes hos disse eller hos de landøkonomiske Læreanstalter.

Undervisningen skal gives i Form af populære Foredrag, til hvilke der knyttes Samtaler (Spørgsmaal og Svar), medens en direkte Overhøring ikke maa finde Sted, fordi der i den ligger en vis Læretvang. Det tilsigtes i k k e at meddele en systematisk og speciel Fagundervisning; kun de vigtigste Spørgsmaal fra de Omraader, der komme i Betragtning, navnlig saadanne Spørgsmaal, der senere kunne komme Deltagerne til praktisk Nytte ved deres Gerning, skulle omtales paa en let forstaaelig Maade. Til en vis Grad skal Undervisningen afpasses efter Aarstiderne; inden for en Ramme, der omfatter Naturkundskaberne, landbrugs-tekniske og almindelig-nationaløkonomiske Forhold, er Valget af Æmner hvert Sted overladt til Lederne af Kursus'et. Foredragsholderne skulle ved enhver passende Lejlighed fremhæve Landbrugets store Betydning for Staten og paa tiltalende og fængslende Maade belyse Landbrugsgerningens og Landlivets Fortrin sammenlignet med de øvrige Erhverv.

Man anser Søndageftermiddagene fra Slutningen af Oktober til Slutningen af Marts som bedst egnede til

Afholdelsen af Kursus. Hvert af disse skal som Regel omfatte ca. 20 Sammenkomster paa 1—1½ Time. Naar Soldatertiden er endt, skulle Kursusdeltagerne hjælpes til at vende tilbage til de landlige Erhverv. Der skal derfor finde et Samarbejde Sted mellem de forskellige Troppeafdelinger og Kursusledelsen samt de af Landbrugskamrene og andre landøkonomiske Organisationer oprettede Arbejdsanvisnings-Kontorer.

— Udvalget er ikke blindt for, at Forholdene i Stater med en fleraarig Soldatertid og i Danmark med dets korte medføre, at en landøkonomisk Undervisning kan anlægges paa et bredere Grundlag og vil kunne faa større Betydning i disse end hos os. Men Udvalget mener dog, at ogsaa i Danmark vil det i mere end én Henseende kunne faa Betydning, hvis Staten paa forskellig Maade vil understøtte Foranstaltninger, der tage Sigte paa at vække og vedligeholde Soldaternes Interesse for Landbrugsforhold. Afholdelsen af populære og vækkende landøkonomiske Foredrag og Samtaler med Soldaterne om landøkonomiske Æmner, Uddeling af letfattelige mindre Fagskrifter, Adgang i Soldaterhjemmene til Landbrugslæsning, Udflugter til Forevisningsmarker, Mejerier og veldrevne Landbrug etc. ville kunne faa baade en belærende og moralsk Betydning. De ville give Soldaterne Kundskaber, der senere kunne komme dem til Nytte ved Landbrugsgerningen, de kunne bidrage til at vedligeholde og forøge deres Interesse for denne og give dem Lyst til at vende tilbage til Landbruget, naar Værnepligtstiden er forbi, de ville byde Soldaterne Lejlighed til at anvende deres Fritid paa en god og sund Maade, saaledes at Fristelsen bliver mindre til at besøge Byens Værtshuse og Steder, hvor dens mandlige og kvindelige Bærme holder til.

Deltagelsen i saadanne landøkonomiske Foranstaltninger, der efter Udvalgets Anskuelse bør indrettes efter nøje Samraad med Landbrugets ledende Organisationer, bør være frivillig. Det vil sikkert være ønskeligt, om man paa virksom Maade vilde bistaa de hjempermitterede Sol-

dater med at vende tilbage til Hjemstavnen og den Ger-
ning, de maatte forlade ved Indkaldelsen.

Vi staa ikke helt fremmede for de af Udvalget her
foreslaaede Foranstaltninger. I November Maaned 1903
blev der saaledes fra Krigsministeriets Side rettet Hen-
vendelse til ca. 35 Mænd (Statskonsulenter, Landbofor-
eningskonsulenter, Landbrugs- og Højskolelærere m. fl.),
om de velvilligt vilde afholde et eller flere Foredrag om
landøkonomiske Emner i de dem nærmest liggende Gar-
nisonsbyer, og i bekræftende Fald om de vilde meddele
de Dage og Klokkeslet, som passede dem for Afholdelsen
af Foredrag, samt Titlerne paa disse.

Skønt Ministeriet intet som helst Vederlag kunde byde
for Foredragene, viste der sig dog at være en saa stor og
uventet Interesse for Sagen, at 28 af de Mænd, til hvilke
der var sket Henvendelse, lovede at holde saadanne Fore-
drag.

Sagen blev nu meget hurtigt sat i Gang fra Krigs-
ministeriets Side, idet der til de forskellige Garnisonsbyer
blev sendt Meddelelse om, at der var lovet Foredrag af de
nærmere navngivne Mænd til de og de Tider; det paa-
lagdes Cheferne for vedkommende Afdelinger at sætte sig
i Forbindelse med de nævnte Foredragsholdere og træffe
nærmere Aftale med disse og dernæst i Tide forud at
meddele Mandskabet, at Foredragene afholdtes. Saa vidt
muligt skulde der gives Mandskabet Frihed til de fast-
satte Foredragstider; Garnisonen skulde sørge for Lokale,
Lys m. m., og ved hvert Foredrag skulde der være en
Officer til Stede. Om Mandskabet vilde møde til Fore-
draget, stod det frit for; Soldaterne skulde blot melde
forud, om de vilde høre det eller ej, og havde de meldt
sig, skulde de møde. I Løbet af Maanederne December—
Marts 1903—04 blev der nu ved samtlige Afdelinger i alle
Garnisonsbyer afholdt en Række landøkonomiske Fore-
drag, mange Steder 1 à 2 om Ugen, andre Steder 1 hver
14. Dag. Tilslutningen til Foredragene var, som
det kunde ventes, højst forskellig, alt efter Mandskabets

borgerlige Erhverv, efter Garnisonsbyens Beliggenhed og ikke mindst efter den Interesse, som Officerer og Underofficerer viste Sagen. Mindst var Tilslutningen i Kjøbenhavn, hvor den ved enkelte Afdelinger kun naaede $1\frac{1}{2}$ pCt. af det samlede Mandskab, størst ved Provinsgarnisonerne, hvor den for nogles Vedkommende (Fredericia, Viborg, Aalborg og Næstved) omfattede op imod 50 pCt. af Mandskabet.

I Vinteren 1904—05 fortsattes Foredragsvirksomheden omtrent i lige saa høj Grad i de Garnisonsbyer, hvor Tilslutningen havde været god, medens den indskrænktes til færre, mere almene Foredrag i de Garnisoner, hvor Soldaterne vare mødte faatalligt.

I de efterfølgende Vintre har der ikke fundet nogen Undervisning af denne Art Sted for Soldaterne, iværksat ved Ministeriets eller Garnisonschefernes Mellekomst. Foreningen »Dannevirke« har vel ladet afholde en Del Foredrag og Oplæsninger for Soldaterne, men saa vidt Udvalget bekendt have disse nærmest været af litterær og kunstnerisk Art.

Endvidere kan det nævnes, at der for Tiden findes 14 Soldaterhjem: 5 i Kjøbenhavn og 1 i Helsingør, Næstved, Nyborg, Odense, Fredericia, Aarhus, Randers, Viborg og Aalborg. De opretholdes dels (og væsentligst) ved private Bidrag, dels ved mindre aarlige Tilskud fra Statens Side, og der fremlægges i dem bl. a. landøkonomisk Litteratur (Landhusholdningsselskabet tilstiller, efter Krigsministeriets Opfordring, saaledes hvert af Soldaterhjemmene »Tidsskrift for Landøkonomi« og 2 Eksemplarer af hvert af de af Selskabet udgivne Skrifter). I enkelte af Soldaterhjemmene afholdes der landøkonomiske Foredrag.

Endelig fortjener det i denne Forbindelse at fremdrages, at der ved privat Initiativ er praktiseret Landbrugsundervisning for Soldater i Aalborg. Kaptain J. Petersen i denne By har ladet afholde landøkonomiske Foredrag, foranstaltet Udflugter til lærerige Landbrug og ud-

delt Bøger og Pjecer af landøkonomisk Indhold. Og paa sin Ejendom »Skovbakken« ved Aalborg har Kaptainen ladet anlægge en Forevisningshave for Soldater og indrette et Soldaterhjem, hvor Soldaterne kunne læse Bladene, laane Bøger til Læsning i deres Kvarter, og hvor der er lagt Grunden til et Landbrugs-Bibliotek for Soldater. Det er Hensigten senere at indrette Plads til Fjerkræ, Bier, Kaniner og Geder. Efter alt, hvad der foreligger, ere disse prisværdige private Bestræbelser slaaede udmærket an, de paaskønnes af de unge Landmænd, der aftjene deres Værnepligt i Aalborg, og synes at være dem til Nytte og Fornøjelse.

4. Anbringelse i gode Jordbrugerhjem af fattige Børn, som Forældrene ikke kunne opdrage.

Saa vel paa Landet som i Byerne findes der desværre mange Familier, der ere saaledes stillede, at de kun daarligt kunne sørge for Ungdommens Opdragelse. Børnene i disse Hjem blive nødvendigvis mere eller mindre overladte til sig selv, og de maa som Regel meget tidligt paa en eller anden Maade selv bidrage til deres og Familiens Underhold. Mange af disse Børn ere udsatte for at blive sædeligt fordærvede eller for at komme til at lide en saadan Nød, at deres Sundhed og normale legemlige Udvikling derved udsættes for alvorlig Fare. For denne Fare har man tidligt haft Blikket aabent, og Bestræbelserne — i gamle Dage vel ofte mere velmente end heldige — for enten at retlede den forvildede Ungdom eller for at komme forsømte og hjemløse Børn til Hjælp gaa langt tilbage i Tiden. Allerede ved Recessen af 1587 var det paalagt Sognepræsterne at have Opsyn med Fattigfolks Børn, der af Forældrene bleve holdte til Ledigang og Belleri i Stedet for at sættes i Tjeneste eller i Skole, og i Følge Forordningen af 7. April 1619 skulde Overformynderne have Opsigt med Ungdommen. I de følgende Aarhundreder har Lovgivningsmagten stadig

haft Børnenes Tarv for Øje: lige fra »Danske Lov«s Bestemmelser om Overformyndere og Børn, Reskripterne af 11. Januar 1743, 17. Januar 1744 og 27. April 1753, der tage Sigte paa forsømte Børns Anbringelse ude paa Landet, Fattigreglementerne af 1. Juli 1799 og 5. Juli 1803 o. s. v. lige ned til Lovene af 20. April 1888 og 1. Marts 1895, ved hvilke Plejehjemsinstitutionen undergives et regelmæssigt Tilsyn ved det offentlige Foranstaltning. Fremdeles maa nævnes de af Staten, offentlige Myndigheder og Foreninger oprettede Optagelseshjem og Opdragelsesanstalter: det kgl. Vajsenhus (1727), det kgl. Opfostringshus (1753) og den kgl. Opfostrings- og Plejestiftelse (1770), Opdragelsesanstalterne Cathrinelyst (1828), Bøgildgaard (1830), Holsteinsminde (1833), Flakkebjerg (1836), Landerupgaard (1867) og Himmelbjerggaarden (1897), Landbrugskolonierne for fattige Børn (1892), Odense Kommunes og Odense Amts Opdragelsesanstalter o. s. v. Endelig bør i denne Sammenhæng de mange Foreninger nævnes, der antage sig hjælpeløse, forsømte og forvildede Børn og unge Mennesker: »Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse«, der er den ældste, »Kristelig Forening til vildfarende Børns Redning« (1898), »Dansk Børnehjælpsforening« (1901) o. s. v.

Efter mange Overvejelser og Forhandlinger har Staten nu ved Lov Nr. 72 af 14. April 1905 om Behandling af forbryderske og forsømte Børn og unge Personer bragt Ordningen af denne for vort Samfund overordentlig vigtige Sag ind under faste Rammer. Denne Lov — den saakaldte Børnelov — aabner som bekendt (jvnfr. navnlig § 1 Litr. c og § 12) en Mulighed for, at saadanne Børn ved Værgeraadenes Mellemkomst kunne blive anbragte i et Børnehjem eller i en Familie, og i Henhold til § 13 kan da Forældremyndigheden overdrages til en enkelt Person eller til den Forening, under hvis Varetægt Anbringelsen finder Sted.

Udvalget vilde anse det for heldigt, om saadanne Børn i langt større Udstrækning, end Tilfældet er nu,

saa vidt mulig fra den tidlige Barndom, helst inden deres 4. Aar, bleve anbragte i gode Jordbrugerhjem, saaledes at de helt kunne slutte sig til disse, vænne sig til Livet og Gerningen, som de forme sig hos den jævne og stræbsomme Landbruger, og efterhaanden som de vokse til blive oplærte i alt forefaldende Landbrugsarbejde for senere at gaa over i Landbrugets Tjeneste. Loven af 14. April 1905 bestemmer i sin § 23, at Værgeraadet drager Omsorg for, at Barnet ved Skolepligtens Ophør anbringes i en passende Stilling. Udvalget lægger her megen Vægt paa, at der af rette Vedkommende nøje vaages over, at Børnene i de første Aar af deres Tjenestetid anbringes og udvikles under gode Forhold.

Der er næppe Tvivl om, at Børnenes Optagelse i private Hjem navnlig paa Landet i mange Tilfælde har saa betydelige Fortrin frem for Anbringelsen i Børnehjem eller Opdragelsesanstalter, at den i videst muligt Omfang bør finde Sted, hvor Forholdene tillade det. Det bør derfor være en Opgave for Værgeraadsinstitutionen at udfinde og udnytte gode Plejehjem paa Landet, ogsaa for de københavnske Plejebørns Vedkommende, og her kunne de forskellige Plejehjemsforeninger yde en udmærket Hjælp. Der er imod Anbringelsen i gode Landmandshjem gjort gældende, at Børn, der gennem deres Slægt og tidligere Liv nøje ere knyttede til de store Byer, næppe ville føle Interesse for Forholdene paa Landet, men senere ville søge tilbage til Byen, hvor de da, uvante som de ville være med dens Arbejdsvilkaar, blive ude af Stand til at gøre sig gældende i den Grad, som er nødvendig for at hævde deres Plads paa Erhvervsområdet. Udvalget kan dog ikke tillægge denne Indvending synderlig Vægt, naar Børnene tilstrækkelig tidligt — som fremhævet helst inden deres 4. Aar — undrages uheldig Paavirkning, ligesom de københavnske Værgeraad og Københavns Magistrat med Held anbringe Børn ude paa Landet. Ej heller skal det være sjældent, at københavnske »Feriebørn« have

faaet en saadan Tilbøjelighed for Landlivet, at de efter Konfirmationsalderen have taget Tjeneste paa Landet.

For at fremme Anbringelsen af fattige Børn i gode Jordbrugerhjem vilde Udvalget anse det for ønskeligt, at der i fornødent Fald blev dannet en Forening med dette Formaal for Øje, og at denne Forening fik Beføjelse til Børns Anbringelse i Plejehjem i Overensstemmelse med Reglerne i Lov af 14. April 1905 — saaledes som det nu er Tilfældet med de tvende med offentlig Anerkendelse virkende Foreninger: »De danske Plejehjemsforeninger« og »Kristelig Forening til vildfarende Børns Redning«.

Udvalget kunde imidlertid ogsaa tænke sig, at Værgeraadene i Landkommunerne maaske i Forening med en Læge undersøgte og antog de Jordbrugerhjem, hvis Ejere erklærede sig villige til at modtage Børnene. Det er en Selvfølge, at kun saadanne Hjem maatte antages, hvis sanitære Forhold ere gode, i hvilke Aanden og Tonen ere saadanne, at man kan gaa ud fra, at Børnene ikke blot ikke ville blive misbrugte, men faa en forstandig og god Opdragelse.

Efter Loven af 14. April 1905 og Justitsministeriets Cirkulære af 11. November samme Aar maa Børnenes Anbringelse ikke finde Sted, før Værgeraadets Indstilling er godkendt af Overværgeraadet. Skal imidlertid ved Mellemkomst af Landets ca. 100 Værgeraad forsømte Børns Anbringelse i gode Jordbrugerhjem finde Sted i den Udstrækning, som Udvalget anser for hensigtsmæssigt, vil det formentlig være formaalstjenligt, at Værgeraadene ogsaa faa Ret og Myndighed til at afgøre, paa hvilken Maade og i hvilke Hjem Børnene skulle anbringes. I de faa Aar, der ere forløbne, siden »Børneloven« traadte i Kraft, har Praksis formet sig saaledes, at Virksomheden i overvejende Grad er bleven centraliseret hos Overledelsen, Tyngdepunktet er blevet forrykket over imod Centralmyndigheden i et Omfang, som ikke var forudsat ved Lovens Tilblivelse, og der er derved opstaaet en Fare for, at Værgeraadene

ville tabe Interessen for Gerningen og deres Ansvarsfølelse blive svækket.

5. Foranstaltninger til at udbrede Kendskab til arbejdsbesparende Landbrugsmaskiner og disses Benyttelse, herunder bl. a. Iværksættelsen af Studierejser til Nord-Amerika.

I nærværende Betænkning kommer Udvalget senere tilbage til Betydningen af en mere udstrakt Benyttelse af arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber som et vigtigt Middel til at raade Bod paa den herskende Arbejdermangel. Det skal derfor ikke her komme nærmere ind paa denne Side af Sagen, men kun fremhæve Ønskeligheden af, at der fra Statens Side foretages Foranstaltninger til at udbrede Kendskab til arbejdsbesparende Landbrugsmaskiner og disses Benyttelse.

Der har i de senere Aar fundet en forøget Anvendelse af Maskiner og Redskaber Sted, og mange af disse — som Tærskemaskiner, Plove og Harver, Hesteriver, Radrensere o. s. v. — ere efterhaanden blevne meget forbedrede. Udviklingen herhjemme har dog imidlertid næppe holdt Skridt med Udviklingen i flere andre Lande, navnlig i Amerika, og der vil sikkert endnu være meget at gøre herhjemme med Hensyn til at erstatte den menneskelige Arbejdskraft med Maskinernes. Det vil formentlig saaledes være ønskeligt ved Siden af det Initiativ, som væsentlig udgaar fra Forhandlerne og Fabrikanterne, at søge andre Veje for ny Maskiners Indførelse og Oplysninger om de Forhold, under hvilke de benyttes t. Eks. i det nordamerikanske Landbrug. Der er Maskiner og Arbejdsmethoder, som nu unddrage sig Opmærksomheden, fordi der ikke lader sig knytte merkantile Interesser til deres Indførelse. Det er navnlig gennem Forhandlere og Købmænd, at ny Maskiner ere blevne opsøgte i de forenede Stater i Nordamerika og indførte i det danske Landbrug. Denne Vej til at fremstille nye Maskiner vil selvfølgelig altid være anvendelig

og ønskelig, men det vil være heldigt tillige at have andre Veje, ad hvilke man kan vente at finde ny Fremgangsmaader og ny Maskiner, som formodes egnede til vore Forhold.

Statens Medvirkning vil her kunne gøre fortrinlig Nytte. I Sverige har man indset dette. I 1907 sendte saaledes den svenske Stat en erfaren Landmand, Direktør V. Jonson, Bollerup, Svendstorp, til de forenede Stater for at studere Landbrugsforholdene der, først og fremmest Anvendelsen af »arbejdsbesparende Metoder i Jordbruget«.*) Udvalget vil betragte det som ønskeligt, om vi gik et Skridt videre og ved Statsunderstøttelse gjorde det muligt at iværksætte Studierejser for saa vel dygtige, praktiske Landmænd som for Landbrugskonsulenter til Nordamerika, for at de ved Selvsyn kunne blive bekendte med de dér anvendte Redskaber og Arbejdsmetoder. Det er ikke blot i de vestlige Stater med deres store Marker, at man i vid Udstrækning har taget Maskinerne i Landbrugets Tjeneste, men ogsaa i Centralstaterne og de østlige Stater. Der benyttes her mindre Maskiner og Redskaber end i the far West lige ned til ganske smaa, saaledes at der nu næppe er noget Slags Arbejde i de amerikanske Landbrug, der ikke i væsentlig Grad er bleven forandret ved Benyttelsen af ny Redskaber og Maskiner.

Dygtige, praktiske Landmænd og Landbrugskonsulenter, der sættes i Stand til at foretage Studierejser til Nordamerika, ville ved Selvsyn komme til Forstaaelse af de Forhold, som have betinget Udviklingen af de ny amerikanske Maskintyper, og om disse Forhold ere saadanne, at man maa formode, at Maskinerne ogsaa ere praktisk anvendelige herhjemme.

For at det danske Landbrug kan faa det størst mu-

*) Direktør Jonsons Rejseberetning: »Nordamerikanska Landbruksstudier« udkom i Slutningen af 1908 som 19. Bind af de af »Kungl. Jordbruksdepartementet« udgivne Skrifter.

lige Udbytte af, at praktisk dygtige og erfarne Mænd berejse Amerika i de nævnte Øjemed, vil det være ønskeligt, at der gives dem Vejledning og Støtte af de danske Konsuler. Disse ville i høj Grad kunne hjælpe Udsendinge med Planlæggelsen af deres Rejser, bringe dem Meddelelser om, hvilke Erfaringer man alt har gjort, og senere være behjælpelig med at fremskaffe manglende Oplysninger. Saadanne kompetente Raadgivere ville navnlig forhindre, at de samme Fejl gentages af de forskellige Udsendinge.

Det vil imidlertid ikke blot være ønskeligt, at der saaledes ved Siden af det private Initiativ, som væsentlig udgaar fra Forhandlerne, aabnes andre Veje for ny Maskiners Indførelse og Oplysninger om de Forhold, hvorunder disse benyttes i Hjemlandet, men det vil ogsaa være ønskeligt, at de ny og første Eksemplarer underkastes en grundig Undersøgelse under vore Forhold, for at de gode Typer snarest kunne komme i Brug, medens de uheldige straks kunne faa det rette Stempel paa sig og deres Udbredelse blive standset.

Hertil vil imidlertid ogsaa Statens Støtte kræves til en videre Udformning af de allerede ved Statshjælp iværksatte Maskinprøver. Udvalget kan saaledes tænke sig Oprettelsen af en permanent Kommission eller af en Statsprøveanstalt til Iværksættelsen af saadanne Prøver, til at opspørge forskellige nemmere Redskaber og Arbejdsmethoder, til at knytte Forbindelser med dertil egnede Personer i Amerika, til at fremskaffe Litteratur paa det maskinelle Omraade, derunder Cirkulærer og Priskuranter fra Fabrikanterne; et saadant tilvejebragt Materiale vil ved en sagkyndig Bearbejdelse herhjemme sikkert være i Stand til at tilføre os ny Impulser paa dette Omraade.

6. Foranstaltninger — forhaabentlig midlertidige —, der tage Sigte paa at fremme Indvandringen af fremmede

Landarbejdere (Galiziere, russiske Polakker, Hollændere etc.).

Selv en langt mere udstrakt Benyttelse af arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber end den nuværende vil ikke kunne raade Bod paa den herskende Mangel paa Arbejdskraft. Dette staar selvfølgelig i Forbindelse med, at Landbrugsproduktionen hverken lader sig billiggøre i samme Grad som den industrielle Produktion ved Hjælp af Maskinkraften eller kan tage denne i Brug i samme Udstrækning som Industrien. I Landbruget er enhver Udførelse af Arbejdet bundet til et bestemt Tidspunkt, hvorfor de enkelte Maskiner ofte kun kunne benyttes i forholdsvis faa Dage om Aaret. Ved Landbrugsproduktionen bliver derfor den paa en Arbejdsdag faldende Andel af Forrentning og Amortisation ulige større end ved den industrielle Produktion, i hvilken Maskinerne som Regel ville kunne anvendes Aaret rundt. Landbrugsmaskinernes Driftsomkostninger ville som Regel ogsaa være højere end de industrielle Maskiners, fordi de første under Arbejdet i Marken maa flyttes fra Sted til Sted, saaledes at den billig arbejdende centrale Kraftmaskine ofte ikke vil kunne anvendes. Endelig er der i Landbruget en Grænse, der ikke lader sig overskride, for Maskinteknikens Anvendelse. Man kan ikke til Landbrugsarbejder konstruere Maskiner, der kunne afpasses efter det fra Dag til Dag, ja stundom fra Time til Time vekslende Vejrlig. Om end Maskinkraften kan benyttes langt mere intensivt end hidtil, vil der dog altid i Landbruget blive betydelig Anvendelse for den menneskelige Arbejdskraft.

De Foranstaltninger, nærværende Udvalg bringer i Forslag for at raade Bod paa Manglen paa Arbejdskraft og for at knytte Befolkningen til Landet og Landbruget, ville selvfølgelig først efterhaanden kunne gøre deres Indflydelse gældende. Landbruget vil i kortere eller længere Tid være nødsaget til, som Tilfældet nu alt har været i en Række Aar, at hente en Del Arbejdskraft fra Udlandet i de travle Aarstider.

Udvalget betragter Vandrearbejderinstitutionen ikke som principiel ønskelig, men som uundgaaelig under de nuværende Forhold.

Den har vist sig at være uundgaaelig ikke blot hos os, men ogsaa i andre Stater med intensivt Landbrug. Benyttelsen af Vandrearbejdere i Landbruget er i de senere Aar bleven et Fænomen af international Karakter. Fra russisk Polen og fra Galizien drage Landarbejdere til de østpreussiske Provinser, til Skaane og Danmark; bøhmiske Arbejdere tage Tjeneste i Sachsen og Bayern, store Skarer af hollandske Arbejdere søge til Tyskland i Høsttiden, og Kvægrøgttere fra Schweiz og Nederlandene drage til Vesttyskland. Ja, selv Lande med mindre intensivt Landbrug end det europæiske tage fremmede Landarbejdere i deres Tjeneste: i det vestamerikanske Landbrug arbejde kinesiske og i det kanadiske japanske Arbejdere, medens italienske Landarbejdere udvandre for kortere eller længere Tid til de argentinske Storejendomme.

Det er fortrinsvis det grove Arbejde, de fremmede Landarbejdere beskæftige sig med her i Landet, særlig Roemarkernes Sommerpleje. Med Roearalernes stærke Udvidelse — det med Rodfrugter (undtagen Kartoffler) dyrkede Areal var i 1876: 17,027 Tdr. Ld.; 1888: 95,911 Tdr. Ld.; 1896: 158,133 Tdr. Ld.; 1907: 460,977 Tdr. Ld. — vokser Trangen til denne Medhjælp. Sikkert vilde ingen dansk Landmand skride til Indførelsen af den ingenlunde billige fremmede Arbejdskraft, hvis han kunde forskafe sig tilstrækkelig hjemlig til Arbejdets rettidige og gode Udførelse. Men naar dette ikke er Tilfældet, har vort Landbrug kun Valget mellem et af to: enten at indforskrive fremmed Arbejdskraft for at kunne fortsætte med den intensive Kultur, eller — til Skade for vort Agerbrugs sunde Udvikling — at gaa til en Indskrænkning af Roearalerne. Valget er ikke tvivlsomt! De Indvendinger, der fra visse Sider rejses mod Benyttelsen af Vandrearbejdere, kan Udvalget ikke tillægge afgørende Betydning.

Man anfører særlig: 1) at med de fremmede Arbejdere

tilføres der Nationen et uheldigt Fremmedelement, og 2) at dette trykker Arbejdsbetingelser og Løn for Landets egne Børn.

Hvad nu den første Anke angaar, maa man erindre, at der ikke med Vandrearbejderne tilføres Landet et fast, bosat Fremmedelement. De udenlandske Folk forlade jo for den langt overvejende Dels Vedkommende atter Landet efter endt Sæsonarbejde, men derved forringes i høj Grad Betænelighederne ved at indkalde dem. Hvad den anden Anke angaar, udgjorde Vandrearbejderen's Antal i 1908 kun ca. 8000, d. e. ca. 2 pCt. af de ca. 345,000 Mennesker, der i Danmark ere beskæftigede ved egentlig Landarbejde. Den Løn, der bydes Vandrearbejderne, og de Krav, de stille, ville da ikke kunne være bestemmende for de danske Landarbejdere. Dertil er Vandrearbejderne for faa, dertil er det Arbejde, de udføre, for ringe en Brøkdæl af Landbrugets Arbejde, og dertil ere de her for kort Tid. Men dertil kommer, dels at de polske Arbejdere for den overvejende Del ere Kvinder og Dreng, der udføre et Arbejde i Landets Roemarker, som vor hjemlige Arbejdskraft hverken vil eller kan overkomme, samt dels at de ingenlunde ere en billig Arbejdskraft. Den kontante Pengeløn er for Tiden for kraftige Mænd og Karle over 20 Aar 1 Kr. 50 Øre om Dagen og for Kvinder 1 Kr. 15 Øre, i Høsten (d. e. et Tidsrum af 5 Uger) henholdsvis 2 Kr. og 1 Kr. 50 Øre. Men dertil kommer Udgiften til Antagelse og Rejsen frem og tilbage (ca. 50 Kr.) og forskellige Naturalier (frit Hus, Brændsel, 12¹/₂ Kilo Kartofler ugentlig samt 1 Liter skummet Mælk daglig). Endelig kommer hertil de ved Lov af 21. August 1908 paaførte Udgifter til Sygeforsikring, Ulykkesforsikring m. v. Alt i alt er Lønnen til de polske og til de danske Arbejdere saa godt som ens høj, snarest højest for de første.

Den Nødhjælp, som Vandrearbejderne for Tiden ere for det danske Landbrug, gælder det om at faa tilvejebragt med saa ringe Gnidningsmodstand som vel muligt,

og Loven af 21. August 1908 vedrørende Anvendelsen af udenlandske Arbejdere vil sikkert virke meget gavnlig i saa Henseende. Efter Udvalgets Anskuelse vil det imidlertid være ønskeligt, at Staten vedblivende har sin Opmærksomhed rettet paa, hvad der kan gøres for at lette Landbruget Tilvejebringelsen af den haardt tiltrængte fremmede Arbejdskraft, der endnu ikke kommer til Stede i et saadant Antal, at den kan dække Landbrugets Trang. Udvalget kan i saa Henseende tænke sig, at hvis det bliver nødvendigt (hvad der ingenlunde er usandsynligt) at søge de fremmede Landarbejdere fra andre Egne og Lande end de, hvorfra de nu hentes, der da af Staten blev ansat danske Konsuler saadanne Steder med den specielle Opgave, at varetage det danske Landbrugs Interesser — i Lighed med, hvad Tilfældet er i Galizien, hvor der er bleven paalagt den siden Januar 1908 i Lemberg ansatte danske Konsul, *Baurath Alfred von Zachariewiez*, særlige Instruktioner angaaende Engagering af polske Landarbejdere til Danmark.

7. Etablering af et hele Landet omfattende, vel organiseret System med Anvisnings-Bureauer og med hensigtsmæssige Ændringer i den nuværende Fæstemandsinstitution.

Den Indvandring, der finder Sted til Byerne, sker ofte til Tider, da disse ikke have Brug for Tilgang af Arbejdskraft, og Landbruget daarlig kan undvære den bortvandrede; Indvandringen bliver derfor til Skade for Byen, Landet og Samfundet. Ofte viser det sig, at en større eller mindre Del af de indvandrede ret snart lærer at sætte Pris paa de Vilkaar, de have opgivet, og gerne ville vende tilbage til Landet, hvis man lettede dem Tilbagegangen. Og ofte vil der paa visse Egne af Landet være et mere eller mindre rigeligt Udbud af Arbejdskraft, medens der paa andre er en større Efterspørgsel, end det lokale Udbud

kan tilfredsstille. Af stor Betydning vil det derfor være, at der kan tilvejebringes en Udjævning og Regulering, saaledes at Arbejdskraft, der er ubeskæftiget ét Sted, kan føres hen til et andet Sted, hvor der er Brug for den. Dette er imidlertid den private Fæstemandsinstitution ikke i Stand til, dens privat-økonomiske Interesser komme her hindrende i Vejen. Ethvert Arbejde lider ved hyppige Ombytninger af Arbejdere, men Ombytningen er for Fæstekontoret en Kilde til Indtægt, og medens det er i Arbejdsgiverens Interesse at faa den bedste Arbejder, er det fordelagtigst for Fæstekontoret at anbefale de Arbejdere, der under en eller anden Form kunne betale bedst, eller der ere de mindst stadige. Og selv om Fæstekontorerne ikke falde for denne Fristelse, knytter der sig dog altid den Ulempe ved dem, at de ikke kunne overse Udbudet af og Efterspørgselen efter Arbejdskraft udover, hvad der anmeldes hos dem. De kunne derfor heller ikke sørge for en virkelig, effektiv Udjævning af Efterspørgsel og Tilbud; det kan tværtimod hænde, at inden for det samme Fag har det ene Kontor Tilbud paa Arbejdskraft, men intet Arbejde at tilbyde, medens Forholdene ere det modsatte ved et andet Kontor. Under Fæstemandsinstitutionen er det ikke at vente, at dette Forhold skal forbedres, thi hertil fordres en omfattende og gennemført Samvirken mellem de forskellige Kontorer, men paa Grund af deres indbyrdes stærke Konkurrence vil det være meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt at tilvejebringe en saadan Samvirken. Af disse Grunde ville offentlige Arbejdsanvisningskontorer, der ere uinteresserede med Hensyn til Virksomhedens pekuniære Afkastning, paa heldig Maade kunne træde i Stedet for de private Fæstekontorer, først og fremmest vel for den ugifte Arbejdskrafts Vedkommende, men ogsaa, om end i mindre Grad, for de gifte Arbejdere, ligesom man kan tænke sig, at de kunne faa en heldig Indflydelse med Hensyn til Sæsonarbejderne.

Udvalget vil derfor anbefale, at der med Statens Hjælp oprettes i Byerne og paa Landet et omfattende, vel

organiseret System af offentlige og vederlagsfri Arbejdsanvisnings-Bureauer, der ere indbyrdes forbundne og stadig udveksle Oplysninger om Arbejdsforholdene i Hovedstaden, Provinsbyerne og Landdistrikterne paa Grundlag af Bestemmelser, der ere udarbejdede baade med Landets og Byernes Forhold for Øje, saaledes at alle Arbejdsgivere kunne søge til dem for at faa Arbejdskraft og alle Arbejdere for at erholde Arbejde.

Et saadant, hele Danmark omfattende, offentligt og vederlagsfrit Arbejdsanvisnings-System kan fremskaffe Kendskab til Efterspørgselen efter og Udbudet af Arbejdskraft samt som Mellemand paa bedste Maade virke hen til en Udligning af Tilbud og Efterspørgsel. Dette er i vor Tids komplicerede Forhold en vanskelig Opgave, som ikke løses af den private Fæstemandsinstitution eller af de enkelte Erhverv. Den offentlige Arbejdsanvisning har paa Grund af sin Upartiskhed, sin Kontingentfrihed og sin Organisation de bedste Betingelser for at løse Opgaven. Endvidere ville neutrale Arbejdsanvisnings-Kontorer gennem deres Samarbejde kunne bevirke, at Arbejdskraften ikke behøver at drage til Kjøbenhavn eller Provinsbyerne for at erfare, hvor der findes Arbejde. I den i 1908 offentliggjorte Beretning om Kjøbenhavns kommunale Arbejdsanvisnings-Kontors Virksomhed i 1907 findes nogle Udtalelser om Fæstemandsvirksomheden i Hovedstaden, der ere meget oplysende med Hensyn til, i hvilken Udstrækning dette for Tiden finder Sted for Kjøbenhavns Vedkommende: det fremgaar af de givne Oplysninger, at gennemgaaende gaar 80 pCt. af de i Hovedstaden bortfæstede Mænd tilbage til Landet. I Aarenes Løb er dette for Husbonderne og Tyendet ensbetydende med meget store Udgifter (Rejser frem og tilbage, Fæstegebyrer o. s. v.), som i de fleste Tilfælde vilde kunne være sparet ved neutrale og offentlige Arbejdsanvisnings-Kontorer i alle større Byer og Kommuner.

Udvalget kunde tænke sig, at det muligvis vilde vise sig formaalstjenligt at etablere en vis Samvirken mellem

Arbejdsanvisnings-Kontorerne og de i Henhold til Lov af 9. April 1907 oprettede Arbejdsløshedskasser, f. Eks. saaledes, at før en arbejdsløs Person modtog Understøttelse af en af disse Kasser, maatte det konstateres gennem et Anvisningskontor, at der ikke inden for et nærmere fastsat Omraade var Arbejde for ham at faa.

Skal det offentlige Arbejdsanvisnings - System gøre fuld Nytte, er det en Selvfølge, at man ikke maa udsætte sig for, at en større eller mindre Del af Virksomheden til Skade for det samlede Overblik forbliver ved den private Fæstemandsinstitution.

I Følge den sidste Opgørelse (Folketællingen 1901) fandtes der her i Landet af Fæstemænd og Forhyringsagenter (det vil sige Hovedpersoner) 52 Mænd og 35 Kvinder eller i alt 87. Disse fordelte sig saaledes:

	Kjøbenhavn.	Købstæder.	Landdistrikt.	Ialt.
Mænd . . .	11	36	5	52
Kvinder . .	20	15	»	35

For at opnaa den fulde Nyttevirkning af den offentlige Arbejdsanvisning er det muligt, at man maatte gaa til en Ophævelse af den private Fæstemandsinstitution. Vil man imidlertid ikke gaa til et saa radikalt Skridt, kunde man efterhaanden søge den indskrænket. I Henhold til Loven om Fæstevirksomhedens Ordning af 1. April 1891, § 1, kræves der Bevilling til for Betaling — hvad enten denne udredes direkte eller indirekte — at tilbyde eller yde sin Mellemkomst, være sig ved blot Anvisning eller paa anden Maade, til Afslutning af Tyendekontrakter. Kun Personer, hvem en saadan Bevilling — der i Kjøbenhavn meddeles af Magistraten, i Købstæderne af Kommunalbestyrelsen, paa Landet af Amtsraadene — er givet, have Ret til at betegne sig som Fæstemænd og deres Forretningslokaler som Fæstekontorer. — I Kjøbenhavn gives der ikke mere Tilladelse til Oprettelsen af Fæstekontorer, saaledes at den bestaaende kommunale Arbejdsanvisning efterhaanden

helt vil træde i disses Sted. Og naar den offentlige Arbejdsanvisning blev indført over hele Landet, kunde man ophøre med at give ny Bevillinger, saaledes at Fæstemandsinstitutionen efterhaanden vilde bortfalde.

8. Modarbejdelse af Drikfældigheden blandt andet ved en Forhøjelse af Brændevinsskatten samt ved skærpet Kontrol med Overholdelsen af de herhen hørende Lovbestemmelser.

I Følge den af Kommissionen til Overvejelse af Foranstaltninger til Ædruelighedens Fremme i 1907 afgivne Betænkning er det gennemsnitlige aarlige Forbrug af ren Alkohol (d. e. Spiritus, skattepligtigt Øl og Vin omsat i ren Alkohol à 100 pCt. Styrke) gaaet noget tilbage her i Landet. Forbruget udgjorde nemlig:

i 1898—1902.....	22.02	Mill. Potter.
- 1903.....	20.83	—
- 1904.....	20.73	—
- 1905.....	20.58	—
- 1906.....	20.45	—

De af Statens statistiske Bureau udarbejdede aarlige Oversigter over »statskontrollerede Produktioner« konstatere ogsaa et aftagende Forbrug. I Følge den sidst udkomne Oversigt for Aaret 1907*) viser det sig, at Forbruget af Spiritus i de sidste 6 à 7 Aar er gaaet ret jævnt ned med henimod 1½ pCt. aarlig, eller i alt godt 3 Mill. Potter. Naar der tillige tages Hensyn til den samtidige Befolkningsstilvækst, har Spiritusforbruget i de senere Aar været stærkt aftagende: beregnet pr. Indbygger udgjorde det i aarligt Gennemsnit af de 5 Aar 1903—07 13.6 Pot mod 15.3 og 16.0 i de foregaaende 2 Femaar. Samtidig

*) »Statistiske Meddelelser«, 4. Række, 26. Bind 6. Hefte. 1908.

maa det industrielle Forbrug antages snarere at være blevet større end mindre. Ligeledes viser det sig, at Merforbruget i det sidste Par Aar af skattepligtigt Øl falder paa de mindst alkoholholdige Sorter, medens der har været Nedgang i Forbruget af de stærkere Sorter paa 4—4½ pCt.

Disse Tal vise, at Arbejdet for Ædruelighedens Fremme i Danmark ikke har været forgæves, og at selv i vort Folk med dets gamle og indgroede Tilbøjelighed for Umaadelighed i Drik lader Alkoholforbruget sig trænge tilbage. De opnaaede Resultater opmuntre derfor til at fortsætte med Arbejdet for Ædruelighedens Fremme.

Dette Arbejde er vedblivende i høj Grad ønskeligt. Thi er end Alkoholforbruget gaaet ned, er det dog vedblivende, absolut og relativt, meget betydeligt, og endnu er dette store Forbrug et Onde af vidtrækkende Betydning, der paa en Mangfoldighed af Omraader — paa Fattigvæsenets og Separationernes, Forbrydelsernes, Sindssygdommenes, Ulykkestilfældenes og endnu flere — drager skæbnesvangre Følger efter sig. Udvalget skal imidlertid ikke komme nærmere ind herpaa, men blot fremhæve, at Misbrugen af spirituøse Drikke har sin store Andel i daarlige Tyendeforhold: den medfører Raahed mellem Folkene og Opsætsighed mod Husbonden, Uskikkethed til Arbejde og formindsket Arbejdsevne, Bortødslen af Fritid og Penge og en formindsket Evne og Tilbøjelighed til at vise Sparsommelighed. Ogsaa for vore Landarbejderforhold vil det derfor kunne blive af stor og gavnlige Betydning, at de saa heldigt paabegyndte Bestræbelser for at trænge Alkoholforbruget tilbage fortsættes og udvides. Et væsentligt Middel hertil vil en forhøjet Skat paa Alkohol blive, der fordyrer Nydelsen i følelig Grad.

Medens Afgiften paa Øl er forholdsvis høj i Danmark, er den nuværende Beskatning af Brændevin lavest her i Landet. I Følge Ædruelighedskommissionens Betænkning er:

i	Afgiften pr. Liter ren Alkohol.
Danmark.....	Kr. 0.19
Norge.....	— 2.28
Sverige.....	— 1.00
Finland.....	— 0.88
Østrig-Ungarn.....	— 0.68
Tyskland.....	ca. — 0.86
Holland.....	— 1.89
Belgien.....	— 1.44
Storbritannien og Irland.....	— 3.48
Frankrig.....	— 1.13
Italien.....	— 1.41
Nordamerikas forenede Stater....	— 1.77

Nærværende Udvalg kan fuldt ud slutte sig til Ædruelighedskommissionens »aldeles overvejende Flertal«, naar dette fremfører som sin Mening, at der er »ingen Tvivl om, at en Skat paa Alkohol, der i følelig Grad fordyrede Nydelsen, hos mangfoldige Mennesker vilde virke som Bevæggrund til at spare paa eller afholde sig fra denne Nydelse. Hvorfor skulde Alkohol følge andre Love end de for Varer almindeligvis gældende, nemlig, at Prisnedgang forøger og Prisopgang formindsker Forbruget«. En forhøjet Alkoholskats Betydning med Hensyn til at trænge Spiritusforbruget tilbage vilde forøges, hvis Adgangen, eventuelt ved Toldnedsættelse, lettedes til Nydelses- eller Næringsmidler (Frugter f. Eks.), hvis Brug erfaringsmæssig modvirker Trangen til Nydelsen af stærke Drikke. En Prisnedgang paa saadanne Varer vil uden Tvivl bringe Forbruget i Vejret og derved tilbagetrænge Forbruget af Alkohol.

Med Ædruelighedskommissionen er Udvalget dernæst enig i, at Besværlighed med at skaffe sig Alkohol i mangfoldige Tilfælde vil virke som Motiv til at opgive Nydelsen. Efter Udvalgets Anskuelse bør derfor Adgangen til at erholde Alkohol vanskeliggøres i den Udstrækning, som de herhen hørende Lovbestemmelser gør det muligt. Overalt hvor Stat eller Kommune administrativt er Herre over Forholdet med Hensyn til offentlig Udsenkning og Ud-

salg af Alkohol, bør de gøre deres til at formindske Adgangen til at komme i Besiddelse af denne. Navnlig paa Landet ere Forholdene mange Steder saadanne, at en Indskrænkning i Adgangen til Alkohol vil kunne gavne Ædrueligheden. En gennemført, skærpet Kontrol med Smugkroer og en Indskrænkning af Udsalgs- og Udskænkningstedernes Antal vil ikke blot faa Betydning derved, at Adgangen til Spiritus vanskeliggøres, men ogsaa ved, at Opfordringen til at drikke, »Alkoholagitationen«, formindskes.

Den 1. Januar 1905 fandtes der her i Landet*):

	Almindelige Udsalgssteder af spirituøse Drikke		Forbrugsforeninger og lignende	Hoteller, Gæstgiverier, Beværtninger og Restaurationer
	i Forbindelse med anden Handel	uden Forbindelse med anden Handel		
Øernes Landdistrikter	1,624	84	509	395
Jyllands Landdistrikter	1,628	135	310	559
Landdistrikterne	3,252	219	819	954

Antallet af Udsalgs- og Udskænkningsteder af spirituøse Drikke var saaledes i Øernes Landdistrikter 2,612 og i Jyllands 2,632. Pr. 1000 Indbyggere bliver det henholdsvis 3.6 og 3.2 af saadanne Steder!

*) Jvnfr. Statistisk Aarvog for 1908, S. 136.

II. Foranstaltninger, der bedst fremmes ad Foreningsvejen.

9. Organisation af lokalt afgrænsede Arbejdsgiverforeninger, hvis Medlemmer sikre deres Arbejdere Adgangen til Brugen af Jord og saa vidt muligt udrede ensartet Løn.

Det vil efter Udvalgets Anskuelse ofte kunne bidrage til at skabe mere rolige og faste Arbejderforhold paa en Egn, hvis Arbejdsgiverne vilde slutte sig sammen i lokalt begrænsede Foreninger, der inden for deres Omraade saa vidt muligt indføre ensartede Lønningssatser og sikre Arbejderne Huse med Jordlodder af en saadan Størrelse — f. Eks. 2 til 3 Tdr. Land —, at Arbejderne vedblivende ere henviste til at søge deres Hovedindtægt ved Arbejde paa Gaardene, men dog samtidig i deres arbejdsledige Timer med Fordel kunne anvende saavel deres egen som Familiens Arbejdskraft paa Loddernes Opdyrkning. Jorden maa derfor saa vidt mulig være af god Bonitet, og er den det ikke af Naturen, maa den bringes i god Kulturtilstand, før den overlades Arbejderen. Det vil formentlig være formaalstjenligt, at saadanne Huse ikke overlades Arbejderne gratis, men gives dem i Leje for en moderat Afgift. For den ærekære Arbejder vil dette være det mest tiltalende, og Arbejdsgiveren kan derved sikre sig, at den Arbejder, som hjælpes til en bedre økonomisk Stilling, i Virkeligheden er en Person, som han kan være tjent med som fast, bosiddende Arbejder.

Den Betydning det vil kunne faa for Landbruget, at Arbejderne saaledes hjælpes til at blive Besiddere af Smaa-brug, tillægger Udvalget, som ovenfor berørt, stor Betydning: den Arbejder, der i sin Fritid beskæftiger sig med at dyrke sin egen Lod, vil ved sin Gerning til egen Fordel vænnes til at bruge sin Omtanke og opdrages til flittigt og omhyggeligt Arbejde. Jordlodden er det bedste Materiale for Landarbejderens Husflid. Men denne Arbejdernes Opdragelse vil ogsaa komme Arbejdsgiverne til Gode. Disse ville faa en Arbejderstand, som er vant til Flid og Agtpaagivenhed ved Arbejdets Udførelse, som er bedre økonomisk stillet og derfor vil føle sig lykkeligere og fastere knyttet til dens Husbonder.

Ogsaa Udredelsen af saavidt muligt ensartede Løn-satser tillægger Udvalget en ikke ringe Betydning med Hensyn til at skabe rolige Arbejderforhold paa en Egn. Thi gennem ensartede Lønningsvilkaar modvirker man den Misfornøjelse og svækker man den Vandreløst, der saare let vil opstaa hos Arbejderen, naar Lønnen er eller synes at være højere paa nærliggende Gaarde eller i Nabo-sognene. Sikkert vil der falde mere Ro over Sindene, naar Arbejderne ved, at den Løn, der bydes dem, er hvad de kunne vente at faa ogsaa paa andre Gaarde i en nærmere og fjærnere Omegn.

10. Oprettelsen af og Hjælp til Landarbejderhjem ved Foranstaltninger af Landboforeningerne, f. Eks. ved Dannelsen af et særligt Fond under disse til Fremme af dette Formaal.

Ogsaa Landboforeningerne ville efter Udvalgets Anskuelse kunne bidrage til at skabe fastere Arbejderforhold paa deres Egn, nemlig ved Iværksættelsen af Foranstaltninger vedrørende Oprettelse af og Hjælp til Landarbejderhjem indenfor deres Omraade. Udvalget tænker her nærmest paa Foranstaltninger, der tage Sigte paa

mindre Hjem, paa Oprettelsen af godt beliggende Huse, der ere indrettede saaledes, at de opfylde de hygiejniske og praktiske Krav, som oplyste Arbejdere nu til Dags med Billighed kunne stille til deres Hjem, og til hvilke der er knyttet et Havestykke eller en lille Jordlod, som kan tjene som Materiale for Arbejderfamiliens Husflid. Udvalget kunde tænke sig, at der, for at hjælpe Arbejderne til at erhverve et saadant lille Hjem eller til at faa et mindre Beløb til Driften, af Landboforeningerne blev dannet særlige Fond, af hvilke der til en lav Rente kunde ydes Arbejderne Laan (Kautionslaan). Saadanne Fond kunne tilvejebringes f. Eks. derved, at Landboforeningernes Medlemmer indskyde Beløb, af hvilke der svarer en lidt lavere Rente end den, Laantagerne maa give, og som først efter en nærmere fastsat Tidsfrist kunne udtages af Fondet, eller ogsaa kunne de dannes ved særlige Foranstaltninger, f. Eks. derved, at en Del af det Overskud, der fremkommer ved Tombolaerne paa Dyrskuerne, benyttes til deres Oprettelse.

11. Foranstaltninger til hensigtsmæssig Ordning af Indvandringen af fremmede Landarbejdere, saa længe en saadan Indvandring er fornøden.

Særlig for de Landmænd, der kun have Brug for enkelte fremmede Landarbejdere, vil Besværligheden med og Omkostningerne ved at forskaffe sig disse undertiden kunne være saa betydelige, at de vige tilbage for dem. Men hvad der er, eller synes at være for besværligt for den enkelte, kan gennemføres med mindre Udgift og Ulejlighed, naar flere forene sig. Dette kan ske enten gennem mindre, lokalt begrænsede Foreninger, der dannes med den Opgave for Øje at skaffe deres Medlemmer den nødvendige fremmede Arbejdskraft, eller derved, at Landboforeningerne søge at løse Opgaven. Indenfor en nærmere fastsat Tidsfrist maa da Medlemmerne hvert Aar indsende deres Bestillinger om Arbejdskraft til den Mand,

Foreningen ansætter i dette Øjemed, og denne Forretningsfører ordner derefter det nødvendige med en Agent eller et autoriseret Fæstekontor i det paagældende Land.

Der er forøvrigt allerede herhjemme gjort ret betydningsfulde Skridt for ad Foreningsvejen at søge gennemført en hensigtsmæssig Ordning af Indførselen af fremmede Arbejdere. Udvalget tænker her navnlig dels paa det i 1908 nedsatte »Landsudvalg for Anvendelse af udenlandske Landarbejdere«, dels paa den i 1903 stiftede »Forening for Tilvejebringelse af Arbejdskraft i Danmark«.

Landsudvalget er nedsat af vore store Landbrugsorganisationer — Landhusholdningsselskabet og de 4 Fællesforeninger — samt af De danske Sukkerfabriker og Andelssukkerfabriken Nykøbing. Dets Formaal er at søge den til Landbrugets Drift nødvendige Indførsel af fremmede Landarbejdere lettet og fremmet og disses Forhold her i Landet ordnede paa en betryggende og formaalstjenlig Maade i Overensstemmelse med Loven af 21. August 1908. Udvalget bestaar for Tiden af følgende Medlemmer:

Valgte af Landhusholdningsselskabet: Forpagter *Chr. Sonne*, Rosenlund pr. Sakskebøing, og Sekretær *H. Hertel*, Kjøbenhavn; af Foreningen af jyske Landboforeninger: Forpagter *O. F. Beck*, Gersdorffslund pr. Hou, og Godejer *A. Pontoppidan*, Constantinsborg pr. Brabrand; af De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift: Forpagter *O. J. Knipschildt*, Lerchenborg pr. Kallundborg (Næstformand), og Proprietær *P. Lisborg*, Sandlynggaard pr. Vedde; af De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift: Proprietær *V. Jespersen*, Næsbyhoved pr. Odense, og Forpagter *J. Willumsen*, Anhof pr. Øksendrup; af De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger: Hofjægermester *H. E. von Beck*, Stensø pr. Nakskov (Formand), og Hofjægermester *O. Brun*, Sæddingegaard pr. Rødby; af De danske Sukkerfabriker: Bestyrer *G. Faye*,

Nakskov, og af Andels-Sukkerfabriken Nykøbing: Hofjægermester A. *Tesdorpf*, Pandebjerg pr. Nykøbing (F.).

De Landmænd, der ønske Raad og Vejledning med Hensyn til Ordningen af deres udenlandske Arbejderes Forhold, kunne henvende sig til de Medlemmer af Landsudvalget, der ere valgte for deres Provins. Landsudvalget kan danne Lokaludvalg for Provinserne ved at supplere sig med Mænd fra disse, og nærværende Udvalg vilde betragte det som ønskeligt, at der blev nedsat saadanne Provinsudvalg, der sikkert paa formaalstjenlig Maade ville kunne hjælpe til en med de forskellige Landsdeles Forhold hensigtsmæssig Ordning af de fremmede Landarbejderes Forhold og i det hele paa fyldestgørende Maade kunne bistaa Arbejdsgiverne med Raad og Anvisninger.

»Foreningen for Tilvejebringelse af Arbejdskraft i Danmark« har til Formaal som befuldmægtiget for sine Medlemmer at være disse behjælpelig med Tilvejebringelse af Arbejdskraft og at være til Værn og Støtte for de hos Medlemmerne anbragte fremmede Folk. For at bidrage til at udbrede Kendskab til Foreningens Virkemaade gengives her enkelte af dens Paragraffer, saaledes som de ere vedtagne paa dens Generalforsamling i Februar Maaned 1909:

§ 2.

Anmodninger, der rettes til Foreningen, om Engagering af Arbejdere, indgives skriftlig til Foreningens Kontor indenfor de af Bestyrelsen fastsatte Terminer.

Til Dækning af Folkenes Rejseudgifter, Fæstepenge m. m. indbetales til Kontoret paa Anfordring fra samme et Beløb, hvis Størrelse forud fastsættes af Bestyrelsen. Saafremt dette Beløb ikke dækker samtlige Omkostninger, kan, efter særlig Beslutning af Bestyrelsen, Differencen forlanges indbetalt. Specificeret Afregning kan som Regel ikke gives, da Folkene almindeligvis føres til Danmark i større Antal og Rejseudgifter m. v. afholdes for alle Folkene under et.

For saa vidt det ikke lykkes at fremskaffe den forønskede Arbejdskraft, vil det paagældende Medlem, efter derom fremsat Forlangende, snarest mulig faa det til Dækning af Rejseudgifter m. m. indbetalte Beløb tilbagebetalt, eventuelt efter Fradrag af hafte Udlæg.

Foreningen tør dog i intet Tilfælde paatage sig Garantier, forsaavidt det angaar russiske Arbejdere paa Aarskontrakt, hverken for Bestillingens Effektivering eller blot for at Folkene tiltræde Tjenesten, idet Foreningens økonomiske Forhold ikke tillader den at bære de Tab, som en Virksomhed af Foreningens Art nødvendigvis maa føre med sig.

§ 3.

Saa hurtig som Forholdene tillader det, vil Husbonden eller hans Befuldmægtigede modtage Underretning om, hvorvidt de ønskede Arbejdere er antagne, og paa hvilke Vilkaar Husbonden er bunden ved den af Foreningen paa hans Vegne indgaaede Kontrakt.

I særlig vanskelige Aar har Foreningen om fornødent Ret til, efter bedste Skøn, at imødekomme Arbejdernes Fordringer. For saa vidt Husbonden forud har fastsat en bestemt Grænse, hvortil han vil gaa, maa denne ikke overskrides.

Kontrakterne, til hvilke benyttes de af det kongelige danske Indenrigsministerium i Henhold til Lov af 21. August 1908 autoriserede Normalkontrakter, udfærdiges i 2de Exemplarer og underskrives paa Husbondens Vegne af Foreningens Sekretær eller anden dertil Bemyndiget samt af Arbejderen. Hvis denne er under 18 Aar, underskriver tillige Forældre eller Værger Kontrakten eller Passet og samtykker derved i, at den paagældende Arbejder indgaar Kontraktsforholdet.

Da Foreningens Exemplar af Kontrakten tilligemed Passet paa Grund af særlige Forhold ikke vil kunne tilstilles Husbonden før nogle Dage efter det i Kontrakten fastsatte Tidspunkt for Tjenesteforholdets Begyndelse, overgives det andet Exemplar til Arbejderen til eventuel Legitimation overfor Husbonden.

§ 4.

Foreningens Hverv som Husbondens Befuldmægtigede er udført, naar Kontrakt er afsluttet med Arbejderne og disse er ankomne til den Bestemmelsesstedet nærmest liggende Statsbanestation, hvor Husbonden i alle Tilfælde er pligtig at modtage Folkene.

Forsaavidt angaar russiske Arbejdere paa Aarskontrakt — som dog altid maa modtages i København eller paa anden Statsbanestation efter Bestyrelsens nærmere Bestemmelse — vil Foreningen, som nævnt i § 2, dog ikke kunne paatage sig Garantier i nogensomhelst Retning.

Underretning om Folkenes Ankomst bør strax tilstilles Foreningens Kontor.

Ved Indtrædelse i Foreningen betales et Indskud af 10 Kr., det aarlige Medlemskontingent er 10 Kr. Foreningens Formand er Forpagter *O. J. Knipschildt*, Ler-

chenborg pr. Kallundborg, dens Kontor er i Reventlows-gade 26, Kjøbenhavn.

12. Adgang til Vejledning i forskellige Arbejder vedrørende Landbruget.

Efterhaanden som Landbrugets Intensitet bliver større, som Besætningernes Værdi vokser og Benyttelsen af dyre og komplicerede Redskaber og Maskiner tiltager, vokser ogsaa de Krav, der maa stilles til Landbrugets Arbejdere, til deres Omtanke og rigtige Opfattelse af Arbejdet, ofte ogsaa til deres selvstændige Initiativ. Ikke sjældent hører man imidlertid Landmændene beklage sig over, at Folkenes Færdighed i Arbejdets Udførelse, deres Paalidelighed og Samvittighedsfuldhed nu gennemgaaende er mindre end i tidligere Tider. Dette giver sig ikke blot Udslag i Arbejdsresultaterne, men ogsaa i Folkenes Værd-sættelse af selve Landbrugsgerningen. Det ligger i den menneskelige Natur, at jo udygtigere man er til et Arbejde, desto mindre vil man rent uvilkaarlig ogsaa værdsætte det, og omvendt, at jo bedre man kan gøre Fyldst i den Gerning, til hvilken man er sat, desto højere vil man komme til at skatte denne. Med den manglende Dygtighed følger derfor Ligegyldighed for selve Gerningen, ofte ogsaa en vis Ringeagt for den og Tilbøjelighed til at forlade den.

De samme Klager, som høres herhjemme, komme ogsaa til os fra Udlandet, men vi høre ogsaa derfra om energiske Bestræbelser for at raade Bod paa Ondet. Det ligger jo i den menneskelige Organismes Natur, at for at det bedste Resultat skal kunne opnaas, maa saa vel Legemets som Karakterens Udvikling og Opdragelse finde Sted i de unge Aar, og Uddannelsen i Landbrugets forskellige Arbejder bør derfor saa vidt muligt begynde fra Barnsben af. Baade i Tyskland og i England stilles der nu Fordring om, at der i Skolerne skal gives Børnene praktisk Undervisning i Haandfærdighederne vedrørende Landbruget, i flere og flere Skoler i England optager man

nu Undervisning i Mark- og Havearbejde, og der er i flere Grevskaber oprettet Feriekursus, under hvilke Børnene faa Indsigt i Livet paa Gaardene og Øvelse i forskellige Landbrugsarbejder.

Man er i England imidlertid gaaet et betydeligt Skridt videre for at søge at genopvække den gammeldags Værdsættelse af og Dygtighed i Landbrugets forskellige Haandarbejder. En Lov af 1890 — the Customs and Excise Act of 1890 — har gjort det muligt for Grevskabsraadene at drage Omsorg for Undervisning i de forskellige Landbrugsarbejder og saaledes søge at vække en fornyet Interesse for dem. Martsheftet 1907 af »The Journal of the Board of Agriculture« meddeler bl. a. følgende herom:

Fra første Færd af benyttede adskillige Grevskabsraad sig af den Lejlighed, der saaledes tilbød sig, og iværksatte Undervisning i Pløjning, Tækning, Hækkeplantning, Grøftegravning og andre lignende Arbejder. Fra Tid til anden have andre Grevskaber fulgt deres Eksempel, og det er ikke let at overvurdere Betydningen af det saaledes gjorte Arbejde. Det stræber ikke alene efter at gavne Arbejderen direkte ved at forøge hans Brugbarhed, men ogsaa indirekte ved at give ham en virkelig Interesse for hans daglige Dont og derved gøre ham mindre tilbøjelig til at bytte Landets gode Forhold (benefits) med Bylivets formodede Fordele. Arbejdet har imidlertid ikke indskrænket sig til alene at være til Gavn for Arbejderne, men det har været et af de mest opmuntrende Tidernes Tegn, at se unge Landmænd regelmæssig drage Nytte af den tilbudte Undervisning og derved give det bedst mulige Eksempel for Folkene i deres Tjeneste. Der er derfor god Grund til at haabe, at der i hvert Fald i de Grevskaber, der have draget Omsorg for denne Form for Undervisning, ikke i Fremtiden vil være den samme Grund til Klage, som der har været i Fortiden, over Mangel paa unge og middelaldrende øvede Arbejdere.

For at bistaa Grevskabsraadene i at drage Omsorg for denne Form af Undervisning, har Landbrugsministeriet indhentet Oplysninger om de Foranstaltninger, der allerede ere bragte i Anvendelse. Disse Oplysninger ere publicerede i Beretningen om Fordelingen af Statstilskud til landøkonomisk Opdragelse og omfatte særlig Undervisningsmetoderne, Elevernes Antal, Konkurrencerne etc.

Det fremgaar heraf, at Undervisning i Haandarbejder gives i 15 Grevskaber; Undervisningen omfatter Pløjning, Boring, Græsslaaning, Mejning, Opsætning af Neg, Staksætning, Tækning, Gærdeopsætning, Kurvefletning, Faareklipping, Malkning, Hækkeplantning og Grøftegravning, Dræning, Beskæring, Podning, Humletørring, Nedpakning af Frugt, Udtynding af Roer og enkelte andre Arbejder. De mest almindelige Arbejder ere Hækkeplantning og Grøftegravning, som ere optagne i saa godt som alle Grevskaberne, medens Pløjning og Tækning læres i over Halvdelen af de Grevskaber, der have indberettet.

To Grevskaber have omtalt, at Vogtning af Faar har vakt Opmærksomhed. Denne kan vel næppe blive sat i Klasse med et Haandarbejde, men det fortjener at omtales, paa hvilken Maade denne Undervisning gives i Dorset ved Hjælp af en aarlig Overhøring af Faarehyrderne og deres Elever. Ejere, som ønske at drage Nytte heraf, anmelde deres Flokke, hvis Hyrder da under Sæsonen eksamineres paa en meget grundig og praktisk Maade. Eksaminatoren er for et Aar ad Gangen en lokal Landmand, som, hvad dette Arbejde angaar, virker sammen med Grevskabets faste Landbrugslærer. Disse To besøge hver Flok 2 eller 3 Gange i Sæsonen, de undersøge omhyggeligt dens Forhold og hvor mange Lam, der er tillagte, de stille indgaaende, men dog let forstaaelige Spørgsmaal til Faarehyrden med Hensyn til hans Behandling af Flokken, baade naar den er rask og syg, og tilsidst eksaminere de hans Elev. I Overensstemmelse med denne sidstes Svar gives der saa vel ham Karakter som

Belønning til den Faarehyrde, der har uddannet ham. Dette Arbejde har været i Fremgang i flere Aar, og de gode Resultater, det har affødt, have vist sig i stigende Grad, særlig ved at faa Hyrderne til at røgte deres Flokke paa en forstaaende og god Maade.

Saa vidt den engelske Beretning. Man har ogsaa her i Landet, om end i beskedent Omfang, paa forskellige Omraader søgt at duelliggøre unge Mænd i Landbrugets Tjeneste. Eksempelvis kan saaledes anføres, at i 1899 oprettedes »Foreningen til Malkearbejdets Fremme i Præstø Amt«, der afholdt Kursus i Malkning, Præmiemalkninger, Foredrag m. m. med det Formaal at oplære Ungdommen i »at kunne og ville malke«. Foreningen, der modtog et mindre Statstilskud, blev ophævet 1908. I 1901 stiftedes »Foreningen til Malkearbejdets Fremme i Frederiksborg Amt«, der ved sin Malkelærer lod afholde lokale Vandrekursus paa 3 Dage og foretog Præmiering af fortrinlig Malkning af hele Besætninger. Ogsaa denne Forening, der virkede til 1905, modtog et aarligt Statstilskud. Foreningen af jyske Landboforeninger har ogsaa optaget dette Arbejde og virker stadig under Konsulent Hegelunds Overledelse ved Kursus og paa anden Maade til Malkearbejdets Fremme.

Endvidere fortjener at nævnes den Uddannelse af jyske Roelærlinger, der indtil for et Par Aar siden fandt Sted med Understøttelse af Foreningen af jyske Landboforeninger og Landhusholdningsselskabet. Formaalet med Uddannelsen var at fremme Pasningen af Roemarkerne i Jylland, saaledes at denne efterhaanden kunde komme til at staa paa Højde med, hvad der er almindeligt i Landets sukkerroedyrkende Egne. Der blev lagt særlig Vægt paa Indøvelsen i Brugen af Haandredskaber, hvorfor Lærlingen, der skulde være mindst 20 Aar gammel, skulde arbejde med i Roemarken i Læretiden, der var 10 Dage.

I Lyngby er der paa Initiativ af Forsøgsstationen og Landboskolen for 5 Aar siden oprettet 8-Dages-Kursus i Roemarkens Pasning og Lucernedyrkning, der stadig fortsættes og ere godt besøgte.

Endelig kan det omtales, at nu afdøde Maskininspektør *Emil Jorgensen* i nogle Aar besøgte flere af vore Landbrugsskoler og foruden at holde Foredrag om den theoretiske Side af Maskinernes Benyttelse tillige underviste Eleverne i Maskinernes Anvendelse, Pasning og Vedligeholdelse.

Udvalget har ogsaa inddraget de heromhandlede Forhold under sine Overvejelser og kunde tænke sig det hensigtsmæssigt, om Landboforeningerne, eller muligvis andre med dette Formaal for Øje særlig oprettede Foreninger, vilde lade afholde Konkurrencer (med Præmieuddeling til Arbejderne) i de forskellige Arbejder i Landbruget, eller om de, i Lighed med hvad de engelske Grevskabsraad have gjort, vilde drage Omsorg for, at der blev givet Undervisning i de forskellige Arbejder ved Landbruget og saaledes søgte at vække en fornyet Interesse og forøget Respekt for Landbrugsarbejdet til Live.

13. Fælles Indkøb og fælles Benyttelse af arbejdsbesparende Redskaber og Maskiner.

Landbrugets Redskaber og Maskiner have et dobbelt Øjemed: de skulle udføre et hurtigere og bedre Arbejde end det, der udføres ved Haandkraft — bedre Jordbehandling, jævnere Spredning af Saasæd og Gødning, hurtigere Indhøstning o. s. v. —, og de skulle erstatte den menneskelige Arbejdskraft. Jo mere derfor formaalstjenlige Redskaber og Maskiner vinde Udbredelse, desto heldigere vil det være for Landbruget. Deres Udbredelse hæmmes imidlertid ved den Ejendommelighed ved Landbrugsbedriften, at en uafbrudt Benyttelse af de samme Maskiner som Regel ikke kan finde Sted i denne, deres Anvendelighed vil tvertimod som oftest indskrænkes til kun en kort Tid, saaledes at den i Maskinerne anbragte Kapital ikke kan gøres frugtbringende i den største Del af Aaret. Det vil derfor være ønskeligt, at flere forene sig om Indkøb og Benyttelse af Maskiner, der i mange

Tilfælde ville kunne benyttes paa de forskellige Ejendomme om ikke samtidig saa dog inden for den samme Arbejdssæson. Da Flertallet af Landbrugsmaskinerne ere bevægelige og ikke bundne til et fast, bestemt Opstillingssted, vil der i og for sig ikke være noget i Vejen for at gennemføre Benyttelsen af de samme Maskiner paa Jordstykker, der ligge nær ved hverandre og tilhøre forskellige Ejere. Derfor ville ogsaa de mindre Landmænd ved Sammenslutning ofte kunne opnaa de samme Fordele ved Anvendelsen af Maskiner som den store Ejendomsbesidder, der benytter Maskinerne udelukkende i sin egen Bedrift.

En fælles Benyttelse af Maskiner kan praktiseres paa en af følgende 4 Maader:

1) enten derved, at et Par Naboer slaa sig sammen om at indkøbe og bruge Maskinerne, 2) eller at der dannes Foreninger med faste Vedtægter for fælles Indkøb og Benyttelse af forskellige Maskiner, 3) eller derved, at Landboforeninger for Foreningsmidler anskaffe sig Maskiner for at lade dem komme Medlemmerne til Gavn, 4) eller endelig derved, at en Entreprenør ejer Maskinerne og lejer dem ud.

Fælles Indkøb og Benyttelse af Maskiner og Redskaber vil fortrinsvis kunne blive til Nytte for Bøndergaardene. I visse Egne af Tyskland (saaledes i Bayern, Thüringen o. a. St.) er det ret almindeligt, at de mellemstore Bondeejendomme have sluttet sig sammen i Damp-tærsker- eller Motor-Foreninger, der byde store Fordele uden at forvolde tilsvarende Omkostninger. Saadanne Foreninger findes allerede i ret betydelig Udstrækning her i Landet, men de fortjene sikkert yderligere Udbredelse og kunne derigennem komme til at stifte endnu større Gavn, thi hvor behageligt og i mange Tilfælde lønnende, det end kan være for den mindre Landbruger at have sin egen Hestegangs-Tærsker-maskine, er en saadan dog i mange Tilfælde ensbetydende med en Ødslen af Kapital og Arbejdskraft. I

den senere Tid har man i Tyskland ogsaa oprettet Foreninger til fælles Køb og Brug af Kvægvægte og Trieurer. Disse 2 Maskiner have det tilfælles, at de kunne have en fast Stadelplads, hvor de kunne benyttes af de enkelte Medlemmer. Dette vil i mange Tilfælde kunne være hensigtsmæssigere, end hvis Maskinerne skulde føres omkring, thi de blive stadig under Opsigt, og Opkrævning af de for Afbenyttelsen fastsatte Afgifter kan ske umiddelbart efter Brugen. Vejeeren og den Mand, der betjener Trieuren, kan være behjælpelig ved Benyttelsen og faar herfor en vis Procentdel af Indtægten, saaledes at han har Interesse af, at Maskinerne benyttes saa meget som muligt, og Brugen af dem tillades som Regel ogsaa Ikke-Medlemmer, om end mod en noget højere Afgift.

En Mængde andre Maskiner og Redskaber kan benyttes i Fællesskab. Dette gælder saaledes Harver, Tromler og andre Redskaber til Jordbehandling, Radsaamaskiner, Gødningsspredere, Mejemaskiner, Ukrudtssprøjter, Lægge- og Sortermaskiner for Kartofler o. s. v. lige ned til Klystersprøjter. Vanskeligheden ligger selvfølgelig i at faa Medlemmernes Krav og Ret til Afbenyttelsen ordnet paa en fuldt ud retfærdig Maade samt at faa dem til at agte den fælles Maskine som deres private Ejendom og behandle den derefter. Foreninger af den her berørte Slags forudsætte derfor en vis Udvikling og Samfølelse hos Medlemmerne, og der maa kræves bestemte Regler for deres Organisation og for Medlemmernes Afbenyttelse af Maskinerne. Men lykkes det at besejre den fremhævede Vanskelighed, er der ingen Tvivl om, at Foreningerne ville kunne gøre god Nytte.

Til Vejledning ved Oprettelsen af Foreninger til fælles Indkøb og fælles Benyttelse af Maskiner og Redskaber fremsætter Udvalget nedenstaaende Udkast til Statutter for dem:

- 1) Foreningen indkøber nyttige Landbrugsmaskiner

og Redskaber og laaner dem ud til sine Medlemmer. De Maskiner, hvis Benyttelse er mest afhængig af Vejret, anskaffes saa vidt muligt i 2 eller flere Eksemplarer.

2) Medlemmerne tegne Aktier, hvis Beløb forrentes med f. Eks. 5 % p. a. Intet Medlem kan eje mere end et vist Antal Aktier.

3) Enhver, der vil benytte et Foreningen tilhørende Redskab, anmelder dette til Forretningslederen; Benyttelsen ordnes i Henhold til den Rækkefølge, i hvilken Anmeldelserne ere indløbne. Ingen Anmeldelse maa indgives tidligere end 8 (14) Dage før den Dag, da man virkelig har Brug for Maskinen. Dennes Udlaan finder Sted dagvis, og Bestillingen paa Afbenyttelsen skal lyde paa hele eller halve Dage. Intet Medlem maa lægge Beslag paa en og samme Maskine mere end et nærmere bestemt Tidspunkt ad Gangen. Overtagelsen og Afleveringen finder Sted til et af Forretningslederen nærmere fastsat Klokkeslet. Enhver, der ikke tilbageleverer Maskinen punktlig til den fastsatte Tid, skal betale en nærmere bestemt Bøde.

4) Generalforsamlingen fastsætter den Leje, der skal betales for Maskinens Benyttelse. Lejen betales til Forretningslederen ved Anmeldelsen af, at Maskinen ønskes benyttet. Hvis et Medlem ikke kan benytte Maskinen til den anmeldte Tid, kan han ikke gøre Fordring paa at faa Lejesummen tilbagebetalt, derimod staar det ham frit for at overlade Maskinens Benyttelse til et andet Medlem, af hvem han da er berettiget til at kræve den stiplede Afgift.

5) Laaneren hefter for de Beskadigelser, Maskinerne udsættes for, medens han bruger dem, og betaler Reparationsomkostningerne, for saa vidt Beskadigelserne ikke skyldes ham utilregnelige Aarsager. De, der paa Grund af den ved Reparationen foraarsagede Forsinkelse ikke kunne benytte Maskinen paa de anmeldte Dage, have Ret til at faa Lejesummerne tilbagebetalte.

6) Af Aarets Nettoudbytte — — d. e. Lejesummerne ÷ Renter, Reparationsomkostninger og andre Udgifter —

anvendes den ene Halvdel til Indløsning af Aktier. Den anden Halvdel kan benyttes til Anskaffelse af nye Redskaber og Maskiner. Ejerne af de indløste og tilbagebetalte Aktier faa i disses Sted Medlemsdiplomer, der legitimere dem som Medlemmer af Foreningen og give dem Ret til at møde og stemme paa Generalforsamlingen.

7) Der vælges hvert Aar en Bestyrelse. Denne vælger af sin Midte Foreningens Formand, og paa den aarlige Generalforsamling fremsætter den Forslag om Nyanskaffelser af Redskaber og Maskiner, aflægger Regnskab og afgiver Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar.

Der er, saa vidt Udvalget bekendt, kun dannet enkelte Foreninger for fælles Indkøb og Benyttelse af Maskiner her i Landet, særlig med det Formaal ved Anskaffelse af Maskiner til Brug for Medlemmerne at sætte disse i Stand til paa en grundig og billig Maade at faa rensset og sorteret det til Udsæd bestemte Korn, Roe-, Græs- og Kløverfrø.

Vil man ikke søge en Forening af den her omtalte Slags oprettet, er der ogsaa en anden Maade, paa hvilken de middelstore Jordbrug ville kunne drage Gavn af de mere virksomme Maskiner. Denne Maade, der særlig vil kunne finde Anvendelse ved Tærskning og Sædens Rensning og Sortering, bestaar deri, at en Entreprenør ejer Maskinen, kører fra Gaard til Gaard og udfører Arbejdet paa Akkord. Denne Fremgangsmaade bruges i England ved Markernes Pløjning med Dampkraft, og i Amerika er den almindelig ved Tærskning paa smaa — eller efter vore Forhold maaske snarere mellemstore — Jordbrug, og den benyttes ogsaa i Sverige om end i ret ringe Omfang. Her i Landet er det ret almindeligt at udleje Saamaskiner, Radrensere, Gødningsspredere, Agerkaalssprøjter, Slaa- og Høstmaskiner — baade med og uden Betjening.

14. Oprettelsen af Præmie-, Hjælpe- og Spareforeninger, Tyende-Præmieforeninger, Tyende-Sparekasser o. lign.

Allerede i en Aarrække har der været udfoldet Bestræbelser her i Landet for ad Foreningsvejen at forbedre Tyendets og Arbejdernes økonomiske Forhold, fremme deres Sparsommelighed og knytte dem fastere til Husbonden og Egnen. Udvalget vilde betragte det som ønskeligt, hvis disse Bestræbelser yderligere kunde udvikles, thi det tillægger dem en ret stor Betydning, ikke blot med Hensyn til at befordre Arbejdernes materielle Vilkaar, men ogsaa ved at styrke Tillidsforholdet mellem dem og deres Husbonde. Naar Arbejderne se, at Arbejdsgiverne vise Interesse for deres økonomiske Forhold og Villighed til at hjælpe med til at faa dem forbedrede, vil dette kunne bidrage til, at Forholdet mellem de 2 Parter ikke bliver et rent og skært Forretningsforhold mellem Arbejdskøberen og Arbejdssælgeren, men et Tillidsforhold mellem Mennesker, der have Interesse for hinandens Ve og Vel.

Af udelukkende Tyende-Præmieforeninger findes der, saa vidt Udvalget bekendt, for Tiden kun 3 her i Landet:

»Præmieforeningen af 1865 for Sorø Amts Tjenestepiger og Tjenestekarle«, der ved Uddeling af Præmier opmuntrer Tyendet til at knytte sig fastere til Husbond og Madmoder og til at beflitte sig paa Sparsommelighed og en god Anvendelse af Fritiden. Præmie tilstaas kun for mindst 5 Aars uafbrudt Tjeneste hos samme Husbond eller Madmoder eller hos disses Børn. Foreningen uddelte i 1908 71 Præmier à 10 Kr.

»Præmieforeningen for Bornholms Amts Tjenestyende«, oprettet 1866, uddeler Præmier bestaaende af Sølvgenstande, Sparekassebøger, Hædersdiplomer og lignende til Tyende for lang og tro Tjeneste. Ethvert Tyende, hvis Husbond er Medlem, og som har tjent med Troskab og Hengivenhed paa samme Sted i 4 Aar mellem

sit 16. og 30. Aar, kan vente sig tildelt Præmie. Det i 1908 tilkendte Antal Præmier var 35 til en Værdi af ca. 400 Kroner.

»Præmieforeningen for Tjenestetyende i Hornum, Fleskum og Kær Herreder« (Aalborg Amt), der er oprettet 1883, uddeler Præmie til Tyende for lang og tro Tjeneste. Belønning tilstaas kun for mindst 3 Aars uafbrudt Tjeneste hos samme Husbond eller Madmoder eller hos disses Børn. Det i 1908 tilkendte Antal Præmier var 140 Sparekassebøger paa 5 à 10 Kr.

Endvidere uddeler Fyns Stifts patriotiske Selskab Diplomer for lang og tro Tjeneste hos Selskabets Medlemmer.

Præmieforeningerne fortjene sikkert en langt større Udbredelse, end de altsaa hidtil have fundet. Efter Udvalgets Anskuelse vil det være ønskeligt, hvis ny Foreninger saavidt muligt indrette sig saaledes, at ethvert Tyende indenfor deres Virksomhedsomraade, som har gjort sig fortjent til Præmie, ogsaa tilkendes en saadan. Der bør næppe gaa for mange Aar hen, før Tyendet modtager den første Opmuntring. Der vil saaledes næppe være noget i Vejen for, at der ydes det en lille Opmuntringspræmie efter f. Eks. 3 Aar, medens den hele Præmie, helst ledsaget af et Diplom, tilstaas efter en længere Tjenestetid, f. Eks. 6 Aar. Udvalget vilde betragte det som formaalstjenligt, hvis Præmien opmuntrede til Sparsommelighed, saaledes at den ikke udbetales i rede Penge, men i Form af en Sparekassebog. Og naar da Tyendet selv indsætter paa denne, bør det ogsaa i Fremtiden kunne gøre sig Haab om Tilskud fra Foreningen. Kun Folk, der tjene hos Foreningens Medlemmer, bør komme i Betragtning ved Præmiernes Uddeling. Derved vil den Husbond, der yder sit aarlige Bidrag til Foreningen, ogsaa kunne vente, at Pladserne hos ham ville blive foretrukne.

Af Tyende-Spareforeninger findes der en ret stor Mængde, som ere spredte over hele Landet, og paa de aarlige Finanslove fordeles der for Tiden et Beløb

af 8000 Kr. som »Tilskud til Centralforeninger af Tyendespareforeninger i en eller flere Landsdele til Udredelse af Omkostninger ved Oprettelse af ny Tyendespareforeninger samt til Fordeling mellem bestaaende Tyendespareforeninger som Bidrag til Dækning af disses Udgifter til Drift og Administration«*). I Finansaaret 1908—09 modtog følgende Centralforeninger af Tyendespareforeninger og enkelte saadanne Foreninger Tilskud af dette Beløb:

1. Landbo-Sparekassen for Fyen (omfatter 10 Spareforeninger).
2. Lindelse Kommunes Tyendespareforening.
3. Bøstrup Sogns Tyendespareforening.
4. Tyendespareforeningen for Svendborg Amt.
5. Asnæs Sogns Spareforening.
6. Øre Sogns Tyendespareforening.
7. Snøde-Stoense-Hou Kommunes Tyendespareforening.
8. Tyendespareforeningen i Vallekilde og Hørve Kommuner.
9. Buttrup-Tudse Sognes Tyendespareforening.
10. Centralorganisationen af Lolland - Falsters Stifts Tyendespareforeninger (omfatter 3 Spareforeninger).
11. Bornholms Tyendespareforeninger (ialt 8).
12. Ungdomsspareforeningen i Allerslev Sogn.
13. Vig Sogns Spareforening.
14. De samvirkende jyske Tyendespareforeninger (54 i Antal).
15. De Unge Spareforening i Odden Sogn.
16. Tyende- og Arbejderspareforeningen for Stevns med tilgrænsende Herreder.
17. Gadstrup Sogns Tyendespareforening.
18. Tyendespareforeningen i Højby Sogn.

Tyende - Spareforeningernes Hovedformaal er at fremme Sparsommeligheden blandt Tyende og Arbejdere ved at aabne dem let Anbringelse af deres Sparemidler, ved at præmiere flittige Sparere og ved at hjælpe Sparere,

*) Finanslovens § 19 A II B. 2.

der selv bestræbe sig derfor, til at skaffe sig eget Bo. Ofte uddele Foreningerne tillige Belønning til Tyende for lang og tro Tjeneste. Mange af Foreningerne omfatte kun et Sogn, andre et eller flere Herreder, enkelte et Amt.

Det vil sikkert være ønskeligt, at disse Foreninger vinde en saadan Udbredelse, at der saa at sige ikke findes ét Sogn i Landet, i hvilket der ikke er givet Arbejderne og Tyendet Lejlighed til at drage Fordel af en saadan Forenings Virksomhed. Sparsommelighedens Valgsprog er: »b e g y n d«. Opmuntret og hjælper man Folk til at gøre det første Indskud, leder man dem ind paa den rette Vej. Muligvis ville Foreningerne kunne bevæge de stedlige Sparekasser til at indrette en særlig Afdeling for Tyendets Spareindskud og til at give en noget højere Rente i denne Afdeling.

Som et Eksempel paa en bestaaende Forening, der siden 1902 har virket paa en tilfredsstillende og praktisk Maade, skal Udvalget nævne »Tyende-Spare- og Præmieforeningen i Sorø Amt«, der hjælper Tyendet til at opsætte en Del af Lønnen i en Sparekasse og præmierer Tyende, som viser Sparsommelighed og Stadighed i Tjenesten.

Foreningens Opgave er at samle alle Amtets Landboforeninger (5) og Sogne (58) til et Samarbejde i denne Sag, og i Henhold til dens Vedtægter er Forholdet ordnet saaledes, at Bestyrelsen dannes af Formændene i Landboforeningerne og Kassereren i Sorø Amts landøkonomiske Selskab, og at Indsamlingen af Sparepengene, halvaarsvis den 1. Maj og den 1. November, besørges af et Bud i hvert Sogn, valgt og lønnet af Sogneraadet. De opsparrede Midler sendes af Sogneraadene til Bestyrelsens Formand, som anbringer Midlerne i den Sparekasse, som Tyendet selv bestemmer. Landboforeningerne yde Foreningen et aarligt Bidrag af 25 Kr., og Kommunernes Tilskud er ca. 12 Kr. aarlig til et Bud. Endelig tilskyde Sparekasserne 1 pCt. af Indskuddene.

III. Foranstaltninger, der kunne iværksættes af den enkelte Arbejdsgiver.

15. En mere udstrakt Anvendelse af Akkordløn samt Indførelsen af Lønningsbestemmelser, der opfordre Arbejderne til Flid, Omtanke og Samvittighedsfuldhed.

Akkordløn er, navnlig i de senere Aar, vel bleven en Del gennemført i det danske Landbrug, men endnu anvendes den ikke i saa stor Udstrækning, som den fortjener. I denne Henseende staa vi en Del tilbage for flere andre Landes Landbrug. Vi have i Indførelsen af Akkordløn et Middel til at hæve Arbejderens Løn, derved gøre ham mere tilfreds og knytte ham stærkere til Landet, uden at den medfører dyrere Arbejdskraft for Arbejdsgiveren.

Den almindelige Dagløn beregnes jo efter det Antal Timer og Dage, der er medgaaet til Arbejdet, den yder den dovne eller ligegyldige Arbejder det samme Vederlag som den flittige eller paapasselige, og den faar derfor let en noget sløvende Virkning. Der kan ved Dagløn udvikles en vis Tilbøjelighed hos Arbejderen til at skaane og økonomisere med sin Arbejdskraft saa meget som muligt. Thi da der ved Dagløn ikke betales for Arbejdsresultatet, men kun for den medgaaede Tid, har Arbejderen ikke Interesse af at udføre Arbejdet saa godt og hurtigt, som han formaar. Der opstaar derfor ved den almindelige Dagløn let et Modsætningsforhold mellem Arbejderen og Arbejdsgiveren.

Dette Modsætningsforhold bortfalder for en væsentlig Del ved Indførelsen af Akkordløn, ved hvilken jo Arbejdsresultatet lægges til Grund for Beregning af Betalingen. Denne Lønningsform bliver derved en Spore for Arbejderen til at vise Flid, Dygtighed og Stadighed ved Arbejdets Udførelse, den fremmer med andre Ord i høj Grad Arbejdsomheden. I Tyskland og England regner man, at Landarbejderen gennemsnitlig udfører $\frac{1}{4}$, ja op til $\frac{1}{2}$ Gang mere Arbejde ved Akkordløn end ved Dagløn.

En tysk Forfatter, Dr. *Stieger*, har*) opstillet følgende Tabel for den Arbejdsydelse, der udføres af 3 Arbejdere, der hver bærer en Sæk Korn af forskellig Vægt op paa et Loft. Gaar man ud fra, at hver Arbejder vejer 70 Kg., og at den ene bærer en Sæk med 35 Kg. Sæd, den anden og den tredie hver en Sæk paa henholdsvis 70 og 105 Kg., er den ved denne Opbæring samlede Arbejdsydelse udtrykt i følgende Tal:

$$\begin{array}{rcl} \text{ved Nr. 1: } & 70 \text{ Kg.} + & 35 \text{ Kg.} = 105 \text{ Kg.} \\ \text{— } & 2: 70 & - + 70 & - = 140 & - \\ \text{— } & 3: 70 & - + 105 & - = 175 & - \end{array}$$

Den samlede Arbejdsydelse, som de 3 Mænd udføre, forholder sig altsaa som 3:4:5, medens Nytteydelsen forholder sig som 1:2:3. Nr. 2 har altsaa, sammenlignet med Nr. 1, udført den dobbelte Nytteydelse med en Meranspændelse af kun $\frac{1}{3}$. For Nr. 3 stiller Forholdet sig endnu gunstigere, hvis det ikke var at befrygte, at han havde overskredet den, fysiologisk set, tilladelige Kraftudfoldelse.

Disse faa Tal belyse Akkordarbejdets Væsen saa klart som vel ønskeligt. Ved en Kraftanspændelse, der er fysiologisk forsvarlig, kan Arbejderen forøge sin Indtægt i højere Grad, end han forøger sin Kraftydelse. Grunden hertil er selvfølgelig den, at »den døde Byrde« (eller

*) i »Mitteilungen der Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft« Nr. 29, 1908.

»Hjælpebevægelsen«) paa det nærmeste bliver den samme ved den ringere som ved den større Nyttepræstation. I det givne Tilfælde maa Arbejderen, der bærer Kornsekken, bestandig som »død Byrde« bære sin egen Vægt op med. Ved Mejning maa Legemets bøjede Stilling stadig blive den samme og Fremføringen af Leens Vægt bestandig ske paa samme Maade, uafhængig af, om den ene Mand gør sit Skaar dobbelt saa bredt som den anden. Paa samme Maade forholder det sig med Plejltærskning, ved hvilken Legemets og Plejlens Bevægelse stadig bliver den samme, og kun den forskellige Kraft, med hvilken Plejlen føres ned, udøver en større eller mindre Virkning paa den Sæd, der tærskes, og derved betinger Arbejdets Resultat.

Til denne gunstige Virkning af Akkordarbejdet — at der altsaa ved en vis Meranspændelse kan udføres en forholdsvis større Merydelse — vil der kunne slutte sig andre gavnlige Følger. Det vil i mangfoldige Tilfælde medføre en Anspændelse af Villien og Eftertanken, der tager Sigte paa den bedst mulige Udøvelse af en bestemt Gerning, paa den stadig fuldstændigere Fjernelse af alle Legemets overflødige Bevægelser, paa et omhyggeligt Udvalg og en hensigtsmæssig Benyttelse af formaalstjenlige Redskaber o. s. v.

Paa 4 Maader vil Indførelsen af Akkordarbejdet indvirke paa Landarbejderforholdene:

1. Den vil medføre, at Lønnen stiger, uden at Landmandens Udgifter til de forskellige Arbejders Udførelse forøges, eller i hvert Fald ikke forøges i samme Grad som Arbejdsresultatet. Den bliver derved et af de Midler, der kan bidrage til at svække Landarbejdernes Tilbøjelighed til at vandre bort.
2. Den vil efterhaanden vænne Arbejderne til en mere anspændt Virksomhed, til større Flid og Stadighed ved Arbejdet, saaledes at der præsteres mere med det samme Folketal, et Forhold, der

3. navnlig i de travle Tider (Høst, Røeoptagning, Saa-ning etc.) vil kunne faa en meget stor økonomisk Betydning for Arbejdsgiveren, og som vil kunne medføre, at
4. denne vil kunne nøjes med færre Arbejdere.

Akkordarbejdet har imidlertid ogsaa sine *Skyggesider*. Det kan friste Arbejderen til at anspænde sin Arbejdskraft i saa høj en Grad, at han tager Skade derved, og til at forøge Arbejdets Mængde paa Bekostning af dets Godhed. Hvad det første Forhold angaar, maa Arbejderen selv gennem Erfaring og Opdragelse lære ikke at overanstrenges sig. Indførelsen af Akkordløn virker ikke blot opdragende paa Arbejderen, men den forudsætter ogsaa et vist Maal af Udvikling, en vis Modenhed hos ham, saaledes at han lærer den Grænse at kende, hvis Overskridelse medfører, at Akkordarbejdet ikke længere bliver til Gavn, men til Skade for ham. Det vil undertiden skorte den voksne Slægt paa denne Modenhed — det gælder om at opdrage Ungdommen, gøre den fortrolig med Akkordarbejdets Væsen og Natur. Forøvrigt er Faren for Overanspændelse af Arbejdskraften ved Akkordarbejde sikkert større i Industrien end i Landbruget. Thi for det første virker en meget stor Kraftanspændelse i Reglen langt uheldigere for den industrielle Arbejder end for Landarbejderen, da det Arbejde, denne har at udføre, som oftest er langt sundere end hins, og for det andet er der jo Tider paa Aaret, f. Eks. om Vinteren i de lange Aftener, i hvilke Landarbejderen har Ro og Hvile, Tid til at udhvile og styrke sig, medens den industrielle Arbejder i mange Fag ikke kender til denne Ro.

Den anden Skyggeside ved Akkordarbejde, at Arbejderen fristes til at lade det gaa ud over Arbejdets Godhed, vil i det væsentlige kunne ophæves, naar man kun giver saadanne Landbrugsarbejder i Akkord, som egne sig dertil. Akkordarbejde lader sig naturligvis ikke indføre ved alt Landbrugsarbejde og er overhovedet vanskeligere at

indføre i Landbruget end i Industrien, dels fordi der ikke er en saa vidt dreven Arbejdsdeling mulig i det første som i det sidste Erhverv, dels fordi det samme Arbejde i Landbruget ofte fordrer en forskellig Mængde Tid og Kraft efter de øjeblikkelige Forhold, hvorunder det foretages. Anvendelsen af den rene Akkordform egner sig kun ved saadanne Landbrugsarbejder, hvis Resultater lade sig overse i korte Tidsrum, hvis Udførelse lader sig nøje kontrollere, og hvis Nytteydelse i det væsentlige afhænger af Arbejderens Dygtighed. Dette er imidlertid muligt ved en Mængde Landbrugsarbejder som Mejning, Opbinding, Tærskning, Dræning, Mergel-, Grøfte- og Tørvgravning, Gødningskørsel, Savning og Kløvning af Brænde, Sædhakning, Langhakning af Sukkerroer, Roers Udtynding, Optagning, Afpudsning og Tildækning med Blade, Optagning og Sankning pr. Centner af Kartoffler o. s. v., o. s. v. Ved disse Arbejder kan Kontrollen omfatte ikke blot et Hvormeget, men ogsaa et Hvorledes.

Det gælder selvfølgelig om at udvælge de Arbejder, der gives i Akkord, med Omhu og Omtanke. Der er Omraader, hvor man kan fristes til at indføre Akkordformen, men hvor den næppe passer, nemlig de, ved hvilke Arbejdernes Omsigt og Paalidelighed vel spiller en betydelig Rolle, men Ydelsen dog i Hovedsagen bestemmes af andre Forhold end disse. Dette turde f. Eks. gælde om Køernes Mælkeudbytte, Opdrættets Antal og Trivsel, Høstudbyttet af Sukkerroerne m. m.

Paa saadanne Omraader vil det imidlertid ofte være formaalstjenligt at give Arbejderne en efter Nettoudbyttets Størrelse afpasset Tillægspremie til Daglønnen eller Aarslønnen. Hvor en saadan Tantième- eller Andelslønning passer, vil den medføre forskellige Fordele: 1) man vil ved dens Gennemførelse skærpe Arbejderens Pligtroskab og forøge hans Flid derved, at man gør ham interesseret i Arbejdets heldigste Udførelse; 2) man vil forøge Arbejderens Indtægter med det stigende Aarsudbytte, og 3) man vil derved knytte ham fastere til Ejendommen.

Procentlønnen bør, som sagt, dog sikkert kun være som en Slags Ekstrapræmie, der ydes Arbejderen for det heldige Resultat, som hans Flid og Pligtroskab har medført, medens hans faste Løn bør være tilstrækkelig til hans og Familiens nødvendige Underhold. Lønnes han nemlig for den overvejende Del med Procenter, vil han blive underkastet alle de Tilfældigheder, som følge med Vejrliget, Konjunkturerne, de hygiejniske Forhold o. s. v.; muligvis vil han vinde meget, men han vil ogsaa udsættes for, at Lønnen gaar betydeligt ned. Arbejderne maa imidlertid nødvendigvis have faste Indtægter, deres Livsvilkaar ere jo ikke saadanne, at de kunne løbe en stor Risiko.

I denne Forbindelse ønsker Udvalget at fremhæve, at man flere Steder har praktisk Erfaring for, at Roemarkerens Rensning, Udtynding og Optagning med Held har været givet i Entreprise til Enkeltmand, som saa har udstykket dem i smaa Partier, saaledes at Koner og større Børn have haft mindre Dele at passe. Denne Ordning har været til Ejerens Tilfredshed og har givet Konerne og Børnene en passende Fortjeneste.

Udvalget vilde i det hele tillægge det en stor Betydning, hvis Gennemførelsen af Lønningsformer, som i væsentlig Grad gør Arbejderne interesserede i, at Bedriften gaar godt, blev mere udbredt end den nu er. Folkenes Intelligens og Arbejdsomhed vil vokse derved, og Arbejdet blive udført med mere Tænksomhed og Paalidelighed; Udbyttet vil blive større og Omkostningerne mindre, Arbejdernes materielle Vilkaar vil kunne forbedres, uden at Arbejdsgiveren lider derved, og Baandet mellem Husbonden og hans Medhjælpere vil knyttes fastere.

I det hele maa Udvalget anbefale Bestræbelser efter at yde den flinke og samvittighedsfulde Arbejder det ekstra Vederlag for hans Arbejde, som dette fortjener, og helst under en saadan Form, at det foruden at vække hans Tilfredshed tillige skaber Lyst hos hans Kammerater til at vinde Adgang til tilsvarende Begunstigelser.

Udvalget er vel opmærksomt paa, at der for daglønede Arbejdere i fuld arbejdsdygtig Alder vanskelig indenfor samme Bedrift lader sig etablere forskellige Lønsatser, afpassede efter den enkeltes Flid og Samvittighedsfuldhed. Men den praktiske Arbejdsgiver vil altid kunne finde Veje og Midler til at yde den særlig flinke Arbejder et Ekstrahonorar, uden at det behøver at vække en Følelse af Forurettelse hos hans mindre fuldkomne Kolleger, f. Eks. ved fortrinsvis at give ham Adgang til:

- a) akkordlønnede Arbejde med deraf følgende større Arbejdsfortjeneste;
- b) betroede Arbejdsposter som, uden at andres Jalousi derved kan vækkes, kunne honoreres med Ekstrabetaling;
- c) Valg blandt de til Bedriften knyttede Boliger;
- d) billig eller maaske endog gratis Brug af en Jordlod af passende Størrelse;
- e) Bjergning paa billige Vilkaar eller gratis af Kreaturfoder fra Veje, Grøftekanter o. l. — foruden de mangfoldige andre Veje, ad hvilke man kan vise en flink Arbejder Paaskønnelse af god Tjeneste.

16. Gennemførelsen af en saa vidt mulig a) fast, begrænset Arbejdstid og b) uforstyrret Aften- og Søndagsfrihed.

Mange Landbrugsarbejder ere ensformige og anstrængende med kun faa Hvilestunder. Arbejdets Natur medfører, at det nødvendigvis maa være saa, og for Landarbejderen og navnlig da den unge Arbejder vil Landlivet synes endnu mere ensformigt og utiltrækkende, naar han sammenligner det med Byernes Fornøjelser og afvekslende Liv, om hvilke han hyppigt hører, og som han med de moderne Forbindelsesmidler let naar ind til. Den Unge ved, at i Byen er Arbejdstiden kortere og standser ved et bestemt Klokkeslet, og at Arbejdet ofte helt hviler paa alle Søn- og Helligdage. Derfor mener han, at Bylivet byder ham mere Frihed og Uafhængighed end Landlivet.

Det er selvfølgelig vanskeligt i Landbruget altid at binde sig til en fast, begrænset Arbejdstid. Kreaturerne Røgt og Pleje, Malkningen med flere Arbejder maa nødvendigvis udføres Hverdag som Helligdag, og Arbejdet paa de travle Aarstider — Høsttid og Saatid — kan og bør ikke altid afsluttes til et forudbestemt Klokkeslet. Det er dog, navnlig paa de større Gaarde, nu blevet langt almindeligere end forhen, at man bestræber sig for at gøre Arbejdstiden saa bestemt som muligt. Udvalget betragter dette som meget heldigt, og man maa haabe, at det bliver det almindelige, at Folkene i de ikke særlig travle Tider helt ere færdige med deres Arbejde til bestemte Tider, saaledes at de vide, at til det og det Klokkeslet ere de fri og kunne anvende Tiden, som de selv ville. Dette vil sikkert kunne gennemføres i langt videre Udstrækning end nu, naar Husbonderne først faa den rette Forstaaelse af Betydningen af dette Forhold, der i væsentlig Grad vil bidrage til at skabe større Tilfredshed hos Folkene og derved kunne modarbejde den tiltrækkende Indflydelse, som den større Arbejdsfrihed i Byerne nu udøver. Udvalget vilde saaledes anse det for ønskeligt, at Arbejdstiden ogsaa i Sommerhalvaaret — Høsttiden dog undtagen — holdt op Kl. 6, som det allerede nu sker mange Steder ved Eftermiddagsarbejde fra Kl. 1 til 6. Yderligere bør man sikkert søge at skaffe Arbejderen en saa vidt mulig uforstyrret Frihed paa Søn- og Helligdagene. Paa disse bør der ikke forlanges andet Arbejde udført, end hvad der ikke kan opsættes i den almindelige Bedrift, og bør man indrette det saaledes, at de Folk, som have med Kreaturerne Røgt og Pleje at gøre, med passende Mellemrum faa en hel Fridag.

Det Arbejde, som paa de travle Aarstider forlanges udført udover den Tid, til hvilken Arbejdet sædvanlig indstilles, bør betales ekstra. Thi dette vil forsone Folkene med den større Ydelse, der forlanges, og fjærne den Misfornøjelse, som ellers let vil fremkomme, fordi deres Hvile- og Fritid er bleven dem beskaaret.

I denne Forbindelse ønsker Udvalget at henlede Opmærksomheden paa et Forhold, der sikkert ikke er saa uvigtigt, som det maaske straks paa Forhaand vil synes mange, nemlig Landarbejdernes hensigtsmæssige Beklædning under Arbejdet. Dette falder jo hovedsagelig uden-dørs, og det maa udføres, hvorledes saa Vejret end er, i stærk Sommervarme og i streng Vinterkulde. Ofte vil det være saaledes, at Arbejderen har for meget paa om Sommeren, men for lidt om Vinteren — f. Eks. naar han som Mælkekusk maa køre Spandene ad lange Veje i Kulde og Slud. Landarbejderen henter sig mangan en Svaghed, navnlig Gigt, ved at gaa uhensigtsmæssig klædt, og det er klart, at dette ikke blot er til Skade for ham selv, men ogsaa for hans Arbejde. Der vil, navnlig paa de større Gaarde, kunne gøres ikke lidt for at raade Bod her-paa ved at give Folkene passende Beklædningsstykker, hvor Arbejdets Natur opfordrer dertil.

»Foreningen af jyske Landboforeninger« har flere Gange ved sine aarlige Udstillinger søgt at vække Interessen for hensigtsmæssige Arbejdsdragter ved at oprette særlige Udstillings-Afdelinger for disse, dels af Dragter, som i al Almindelighed passe for Landbrugets Arbejdere, dels af specielle Dragter for Malkere, Mejeripersonale, Skovarbejdere m. m. Vel være disse Afdelinger sparsomt repræsenterede, men de have uden Tvivl haft deres Betydning særlig for Fremkomsten af passende Dragter for Malkere og Mejeripersonale. Overfor Spørgsmaalet: Dragter til Landbrugets almindelige Arbejdere, er der stadig fremsat den Bemærkning, at det var de gamle Stadsklæder, der blev Arbejdsdragter. Det kan jo imidlertid ikke nægtes, at aflagte Stadsklæder ere daarlige og uhensigtsmæssige Arbejdsdragter. Udstillinger som de af den jyske Fællesforening arrangerede have derfor utvivlsomt deres Betydning.

17. Indrettelsen af gode Lokaler for Tyendetsamt tiltalende og sunde Arbejdsboliger.

De slette Beboelsesforhold, der ofte tidligere bødes Tyendet — mørke og fugtige, i umiddelbar Forbindelse med Stalden liggende Sovekamre, i hvilke flere laa sammen i en Seng, Borgestuer, fra hvilke alt, hvad der falder ind under Begrebet Hygge, var banlyst — have sikkert bidraget deres til at fremkalde Utilfredshed hos Folkene. Til Misfornøjelsen knyttede sig ofte Bitterhed, naar de saa, hvad der samtidig blev ofret paa at fremkalde Velvære hos Heste og Kvæg.

Nu er der sikkert i Nutiden paa mange saavel større som mindre Gaarde indført bedre Beboelsesforhold for Tyendet. Der er indrettet lyse og rummelige Sovekamre med Enkeltsege og hyggelige Borgestuer. Til Grund for disse Foranstaltninger ligge ikke blot almindelige Humanitetshensyn, men ogsaa Forstaaelsen af, at vil man gøre sig Haab om at beholde sine Arbejdere, maa man ogsaa gøre Forholdene tiltalende for dem. For at dette kan siges at være Tilfældet, bør der efter Udvalgets Anskuelse altid være særskilte Rum, som ere lyse og renlige, fri for Fugtighed og af passende Størrelse, dels til at sove i, dels til at spise og opholde sig i. I Sovekamret bør der være Enkeltsege, thi dette vil fremme Velværet og Moraliteten. Spise- og Opholdsstuen maa være lys og rummelig, den maa altid holdes ren, og den maa opvarmes om Vinteren, for at Tyendet i de lange Vinteraftener kan faa Lyst til at være dér og beskæftige sig med Læsning og nyttigt Haandarbejde. Endvidere maa der sørges for, at der et eller andet Sted er Lejlighed for Folkene til at faa deres Klæder tørrede inde, og at Folkenes Ordenssans saa vidt muligt udvikles.

Det vil være i Husbondernes egen velforstaaede Interesse at gennemføre disse og lignende Foranstaltninger. De gode Folk ville efterhaanden søge hen til de Gaarde, paa hvilke der saaledes tages Hensyn til deres Velvære, og Tilbøjeligheden til at blive paa saadanne Ejendomme vil fremmes.

Hvad angaar de Boliger, man byder Landarbejderne,

maa man vel erindre, at disse, som alle andre, nu til Dags stille større Fordringer til Boligen end forhen. Hertil maa der tages Hensyn ved de ny Boliger man bygger. Disse maa ikke indrettes til flere Arbejderfamilier, men kun til 1 eller — særlig naar Huset er afsides beliggende — til 2. Bygningen bør være godt beliggende for Solen, lunt og solidt opført, nogenlunde rummelig, helst med 3 Værelser, og vel indrettet med Køkken og Komfur m. v., saaledes at Maden ikke behøver at tilberedes paa en Kakkellovn i Opoldsstuen. Til hvert Hus maa der være en lille Have og, hvor Forholdene opfordre dertil, Jord til Kohold.

De gamle Boliger vil det ikke være let at faa saa gode og velindrettede, som de bør være, men hvad man kan udrette for at raade Bod paa deres Mangler, vil man i egen Interesse staa sig ved at lade gøre.

18. En Forædling af Landarbejdernes huslige og kammeratlige Liv.

Foruden at skaffe Tyendet gode Lokaler og Landarbejderne sunde Boliger, er der selvfølgelig mange andre Maader, paa hvilke Husbonderne kunne gøre noget for Folkene og derigennem bidrage til at knytte dem nærmere til sig. Dette kan f. Eks. ske ved, at man drager Omsorg for, at de indmeldes i en anerkendt Sygekasse, og at man eventuelt betaler Kontingentet for dem, hvad der for de fleste Husbonder næppe vil være uoverkommeligt; man kan købe forskellige Materialer — Kul, Majs o. s. v. — for dem, saaledes at de ikke behøve at betale disse med de høje Detailpriser etc. Det vilde sikkert ogsaa være ønskeligt, hvis Husbonderne ved Bortgivelse i levende Live af mindre Summer eller i deres Testamente belønnede dygtige og pligttro Folk, der i længere Tid have været knyttede til en eller flere bestemte Ejendomme.

Udvalget skal dernæst fremhæve det heldige i, at den Skik yderligere kunde vinde Udbredelse, der i visse Egne er indført, og som i de senere Aar er bleven mere og mere

almindelig, nemlig at Husbonderne og deres Familier paa de mindre Gaarde til daglig Brug nyde deres Maaltider sammen med Folkene og i det hele taget saa vidt muligt betragte disse som hørende til Husstanden. Dette vil selvfølgelig i høj Grad bidrage til at fremkalde en Tilfredshedsfølelse hos Folkene, naar de, hvad Kost og andet angaar, dele Kaar med Husbondens Familie.

En ikke ringe Betydning vil det dernæst antagelig kunne faa, hvis det blev almindeligt, at man i det daglige Liv søgte at skaffe sine Folk sunde Adspredelser og Tid til anden uskyldige og oplivende Fornøjelser. Har man indrettet gode Opholdsstuer for Folkene, bliver det næste Skridt, at man sørger for at give dem Adgang til god og underholdende Læsning — ved Hjælp af de mange Sognebiblioteker, der nu findes rundt om paa Landet, vil det næppe blive vanskeligt at fremskaffe saadan — og at man vejleder og opmuntrer dem til Husflidsarbejder. Sikkert vil det ogsaa blive paaskønnet, hvis Husbonden selv eller en af Husstanden nu og da vilde foretage en Oplæsning for Folkene eller holde Foredrag om, hvad der kan interessere dem. Den gode gamle Skik at holde Høstgilde hjemme paa Gaarden for Folkene og dem, der have hjulpet med under Høsten, bør sikkert opretholdes, thi man faar her Lejlighed til at komme sammen med Arbejderne og deres Familie og sige dem, at man paaskønner og værdsætter deres Medhjælp. Ligeledes ville Arbejderne sikkert sætte Pris paa, hvis der aarlig arrangeres en Skovtur, i hvilken Husbonden og hans Husstand deltager, for dem og deres Familier. Ligeledes kan det anbefales, at man paa de store Højtider arrangerer en fornøjelig Aften for Folkene.

Der er forøvrigt ingen Tvivl om, at udenfor den egentlige Arbejdstid ere Forholdene gennemgaaende nu mere tiltalende for Tyendet og Arbejderne end tidligere. De over hele Landet spredte Ungdomsforeninger holde hyppige Sammenkomster med Foredrag, Oplæsning, Dans o. s. v., og i disse Sammenkomster tage Arbejderne og

deres Ungdom meget Del, hvad der ogsaa gælder Livet i Gymnastik- og Skytteforeningerne. I det hele have Folkene nu let Adgang til Foredrag, Dilettantforestillinger og lignende uskyldig Morskab, saaledes at deres hele Levesæt gennemgaaende er højnet.

Det vil være i Husbondernes egen velforstaaede Interesse at støtte slige Foranstaltninger. Thi den Tiltrækning, som Byernes Adspredelser naturlig udøve, navnlig paa de Unge, vil om end ikke helt, saa dog for en væsentlig Del tabe sig, naar det ensformige Liv paa Landet brydes, og Adgangen aabnes til sund Adspredelse og billige Fornøjelser.

For Betydningen heraf har man Øjet aabent i ikke faa Lande, der ligesom vort lide af Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft, saaledes t. Eks. i Tyskland, Frankrig og England. I det første Land har man mange Steder oprettet, eller man agiterer for at oprette Folkebiblioteker, Læsestuer og Kogeskoler for Kvinder, og der er de Godser, paa hvilke Husbonderne og deres Familier om Vinteren mødes med Arbejderne til fælles Underholdning: Op læsning, Deklamation, Teaterforestillinger, ved hvilke de unge Folk medvirke, Dans og anden uskyldig Morskab. Ogsaa paa flere store engelske Godser har man indrettet Læsestuer, Folkebiblioteker, Forsamlingsale og Sportspladser for Landarbejderne.

19. Arbejdsbesparende Drift samt Benyttelse af arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber.

Selv om det ved de ovenfor nævnte Midler lykkes den enkelte Landmand at skabe større Tilfredshed og Velvære hos sine Folk og derved knytte dem fastere til sig, vil han dog langtfra altid ved saadanne Midler kunne raade Bod paa en alt tilstedeværende Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft. Hvor tiltalende end Landmanden søger at gøre det for sine Folk, vil han dog ofte lide under en større eller mindre Knaphed paa Arbejdskraft,

og Hensynet til denne Knaphed kan tvinge ham til at vælge en Driftsplan og en Produktionsmaade, som vel betegne et Tilbageskridt fra den rationelle Driftsordning, men idet de begrænse Kravet om Arbejdskraft dog aabne Muligheden for Opnaaelsen og Opretholdelsen af et anstændigt Produktionsudbytte. I al Almindelighed kan det siges, at det i saadanne Tilfælde gælder om at lægge sin Driftsplan saaledes, at man kan magte den med den tilstedeværende Arbejdskraft, medens det i hvert enkelt Tilfælde maa blive de stedlige Forhold, som bestemme, hvorledes den enkelte Landmand rigtigst bør forholde sig. Han kan muligvis f. Eks. se sin Fordel ved at udlægge en større eller mindre Del af Arealet til permanente Græsgange og benytte disse til Heste- og Kvægopdræt eller til Faareavl. Eller han kan indføre Afgrøder, der modnes til forskellig Tid, saaledes at Arbejdskraftens Anvendelse bliver mere ligelig. Eller han kan gaa over til Dyrkning af andre Foderplanter end Roen. Denne er jo en udmærket Plante, der har haft og stadig har stor Betydning for vort Landbrug, men den fordrer en Mængde Arbejde, og den kan baade som Foderplante og som Vekselpolante i Driften sikkert sine Steder med Fordel erstattes af andre Planter. Lucernen kræver saaledes langt mindre Arbejde end Roen, men er fuldstændig paa Plads i et intensivt Landbrug o. s. v.

Dernæst maa det saa vidt muligt blive en Regel, at Landmanden aldrig bruger Haandkraft, hvor han kan anvende Hestekraft, og aldrig benytter denne, hvor Maskinkraft kan træde i Stedet.

Vi staa her overfor det vigtige Spørgsmaal:

Hvad kan der fra den enkelte Landmands Side gøres for at lette Arbejdet ved Hjælp af arbejdsbesparende Redskaber og Maskiner?

Først og fremmest maa Landmanden søge Oplysning om alt, hvad der er fremme og efterhaanden kommer

frem af ny Redskaber og Maskiner samt af ny Arbejdsmetoder eller ny Anvendelser af kendte Redskaber, og dernæst undersøge, hvad han med Fordel heraf kan bruge i sin egen Bedrift.

Oplysningerne kunne søges paa Udstillinger, ved Prøver, ved Læsning, hos Maskinforhandlere eller hos andre Landmænd, og den kritiske Vurdering af det foreliggende Materiale kan fremmes ved en Vekselvirkning mellem Landmændene indbyrdes og ved Henvendelse til Fagfolk.

Skønt nogle Redskaber opstaa og udvikle sig selvstændigt efter de hjemlige Forhold, er det dog det almindeligste, at de ny Redskabsformer og Arbejdsmetoder opstaa i andre Lande, hvor Knapheden paa Arbejdskraft har været følt længe, før vi herhjemme kendte de nuværende Vanskeligheder, og at de udvikle sig efter det Lands (i Reglen Nordamerikas) Forhold, hvori de ere opstaaede. For at de senere kunne anvendes under vore Forhold, maa der da oftest foretages forskellige Forandringer, men at opsoøge ny Typer og tillæmpe dem efter vore Forhold er ikke Hvermands Sag; det er en Opgave, der oftest vil række langt ud over den enkeltes Evner og Midler. At forsøge selv at opfinde, finde eller udvikle Maskiner er derfor i Regelen ikke et Arbejde, der passer for den enkelte Landmand eller kan betale sig for ham, men dette udelukker dog ikke, at han med Interesse kan og bør følge Udviklingen og uddanne sig selv ved at følge denne, saa meget mere, som det ofte viser sig, at praktiske Tillæmpelser ved Maskinerne hyppigere skyldes den, der bruger dem, end den, der laver dem. — Dette gælder dog i langt højere Grad i et Land, hvor Brugen af Maskiner er gaaet stærkere over i den almindelige Bevidsthed, end Tilfældet som Regel er her hjemme for Tiden.

Som Regel bør Landmanden derfor være ivrig til at eftersøge, men forsigtig med at prøve og navnlig med at anskaffe til Forsøg.

De Anskaffelser, som først kunne ventes at give et gunstigt Resultat, ere saadanne, som allerede i en Aar-

række have virket tilfredsstillende under vore Forhold, f. Eks. Slaa- og Høstmaskiner, selvrensende Tærskværker, gode jordbearbejdende Redskaber og iøvrigt alle de Redskaber og Maskiner, som allerede have vundet fast Fod og Anerkendelse her i Landet. Efterhaanden bør man saa senere tage Anskaffelsen af de mindre almindelige Redskaber og nyere Arbejdsmetoder under Overvejelse. Men det gælder i hvert enkelt Tilfælde, at Undersøgelsen maa gøres med Hensyn til Landmandens og Gaardens særlige Forhold, saaledes at man ikke gaar frem alene efter almindelige Regler, som maaske netop ikke passe efter de særlige Forhold.

Hvad der navnlig vanskeliggør at skaffe den fornødne Arbejdshjælp paa Landet er, at Størstedelen af Arbejdet falder sæsonvis. Jo mere dette er Tilfældet, desto dyrere og daarligere vil Arbejdshjælpen blive, og desto vanskeligere vil det blive at fremskaffe den. Omvendt vil man kunne byde Arbejderne bedre Vilkaar, jo mere jævnt Arbejdet kan fordeles over hele Aaret. De smaa selvrensende Tærskværker til Heste- eller Motorkraft ere for de mindre Gaarde et virksomt Middel til at give et passende Vinterarbejde for nogle Mand. De større Damptærskværker yde de store Gaarde en lignende Fordele, og der er i de senere Aar fremkommen ikke faa Biapparater ved Damptærskværker, som i høj Grad formindske Arbejdshjælpen, saaledes Halmpressere og Transportører for Halm, Avner og Smaafoder. Men i nogle Tilfælde gaar man dog vistnok for vidt med Hensyn til Tærskværkernes Produktionsevne for at ende Tærskningen paa den kortest mulige Tid straks efter Høst. Dette kan, om det end har andre Fordele, formindske Evnen til at bruge Tærskningen saa at sige som en Regulator paa Arbejdskraften, saaledes at man lettere kan holde en fast Stab af dygtige Arbejdere. Hvor man i Forvejen er saaledes stillet, at man maa søge udenlandske Sæsonarbejdere til Sommerarbejdet og kun har meget faa faste Folk Vinteren over, kan det være nødvendigt at have

disse meget store Tærskværker, for at man kan faa ud-tærsket, før den fremmede Arbejdskraft drager bort, men om dette end er ønskeligt eller nødvendigt paa enkelte Steder, saa vil det formentlig blive til Skade for Landet, om denne Fremgangsmaade bliver den almindelige. For de mindre eller endog smaa Gaarde frembringer den stigende Anvendelse af transportable Værker lignende Forhold, navnlig fordi der lægges større og større Vægt paa at blive færdig med Tærskningen saa hurtigt som muligt for derefter at afskedige Folkene. Hvor der kan skaffes Skovarbejde, Jordarbejde, Isning eller andet Vinterarbejde, vil dette ligesom Tærskningen kunne bidrage til at holde en større Stab af faste Folk.

Paa flere Gaarde gaar der ofte en Del Arbejde tabt ved, at Ejeren af misforstaaet Finfølelse ikke, eller ikke med fuld Kraft deltager i Arbejdet, og dog er der ingen Tvivl om, at naar Ejeren med Lyst og paa passende omgængelig Maade medvirker i Arbejdet, tilfører han dette et Plus, som er større end det Timeantal og den Anstrengeelse, som han ofrer. Netop med den stærkere Benyttelse af Maskiner i Landbruget er den intelligente og interesserede Medhjælp, som Ejeren kan yde, af den største Betydning.

Da det er den menneskelige Arbejdskraft, som det er vanskeligst at skaffe, bør man saa vidt muligt erstatte denne med dyrisk Kraft eller Elementarkraft (Motorkraft). Dette er vel indlysende rent økonomisk set, men naar et vist Arbejde fordrer Tilstedeværelsen af en Mand, saa er man ikke altid tilstrækkelig nøjeregnende med at paa-lægge ham et unødvendigt Arbejde. Nu finder man det f. Eks. ganske rimeligt, at Kusken sidder paa Hesteriven og ikke som tidligere gaar bag denne, men endnu vil det forarge mange, om det bliver forlangt, at Kusken skal sidde ned, naar han pløjer eller harver, og dog er dette i Amerika ikke længere ualmindeligt. Man skaaner der Arbejderen for unødvendigt Arbejde for at have hans Intelligens og friske Kræfter til Disposition, naar Arbejdet

kræver det. Ikke desto mindre præsteres der større Arbejde dér af den samme Styrke. Man sparer navnlig Arbejdskraft ved at anvende store Redskaber, ikke saa meget til Elementarkraft som til Heste, og man udretter f. Eks. med Pløjning med fire Heste og en Kusk lige saa meget, som vi med fire Heste og to Kuske. Trehestes Spand ere jo nu ogsaa indførte her, blandt andet ved Selvbinderne og Dobbeltpløvene. Disse sidstes Benyttelse er dog neppe gaaet synderlig frem i de senere Aar, fordi det, naar Dobbeltpløvene først ere komne ud af Stilling, ikke er saa helt let at faa dem til at gaa godt igen; da saa samtidig de amerikanske Svingpløve ere blevne saa almindelige og saa lette at styre, bruger man ofte dem uden videre Kritik. Fordi to Heste og en Svingpløv nu en Gang er det traditionelle, bruger man det uden at tænke paa den Fordel, som en Dobbeltpløv til tre eller fire Heste kan yde. De større Forspand ville utvivlsomt fordre mere intelligente Folk, saaledes at det næppe er uden Vanskeligheder at indføre disse mere almindeligt, men der er næppe Tvivl om, at det er et af de Midler, hvorved de større Gaarde kunne formindske Folkeholdet.

Elementarkraften har næppe foreløbig saa stor Udsigt til at blive anvendt ved Jordbehandlingen, at den kan betragtes som værende ude over Forsøgsstandpunktet, men ved mange andre Arbejder vil man allerede med Fordel kunne anvende de forskellige Slags Motorer. Her kan der dog ikke gives almindelige Regler, men Landmanden maa selv eller ved andres Hjælp søge, hvad der passer for hans Forhold.

Hvad der i høj Grad kan spare Arbejdskraft, navnlig paa de store og mellemstore Gaarde, er Anskaffelsen af praktiske Transportapparater, saa vel Hejseapparater som Elevatorer og Vogne saa vel paa Spor i Jorden eller Gulvet som hængende under Loftet. Navnlig kunne Hejseapparater i Laden fremme Indkørselsarbejdet i høj Grad, ligesom de samme Apparater kunne bringes til at føre Sæden frem til Tærskværket. I Forbindelse med Halm-

pressere kan Halmen ved simple Indretninger og med ringe Tilsyn føres i sammenpresset Tilstand op paa Kostaldsloftet uden Anvendelse af menneskelig Kraft. Hø og Roer kunne ligeledes ved mekanisk Kraft bringes i Hus uden at sinke Køretøjet ved Aflæsningen. I Amerika transporteres endog Foderet i Staldene og Mælk og Gødning ud af disse ved Hængebaner, men disse sidste Apparater trænge dog maaske endnu til nogen Ændring for at passe for vore Forhold. Navnlig hvor man staar paa bar Bund, f. Eks. ved at Gaarden er brændt, bør man ved Indretningen af de ny Bygninger tage Hensyn til de ny Krav som stilles, for at faa alt saa nemt og arbejdsbesparende som muligt. Ved ny Bygninger kan man ved Hejseapparaternes Hjælp gøre disse højere og derved i Forhold til Rumfanget billigere, uden at de kræve forøget menneskelig Arbejdskraft.

Malkemaskinen er jo nu saa vidt udviklet, at den er brugelig i Praksis og derved kan udløse nogen Arbejdskraft, efterhaanden som det er nødvendigt. Man bør dog næppe ile med Anskaffelsen, da en saa ny Maskine ventelig endnu vil udvikle sig yderligere i den nærmeste Fremtid.

De nyere amerikanske Højbjergningsredskaber og Fremstillingen i stor Maalestok af Ensilage ville maaske ogsaa i nær Fremtid gøre det muligt at spare Arbejdskraft, men de Arbejdsmetoder, som ere knyttede til Anvendelserne, bør dog undersøges nøjere, før den enkelte Landbruger ret vel tør risikere at betræde disse for os ny Veje. Det samme maa formentlig siges om de Forslag, som gaa ud paa at spare Haandarbejde i Roemarken ved at foretage Rensningen baade paa langs og paa tværs af Rækkerne med dertil egnede Radrensere.

20. Afgivelse til flere Landarbejdere af ensaaledes beliggende samlet Jordlod, at der paa denne kan etableres et for-

ma alstjenligt arbejdsbesparende Driftssystem.

Under det forudgaaende Punkt er der peget paa Betydningen af en udstrakt Benyttelse af arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber. Dette ud fra den fundamentale Betragtning, at det i Landbrugets Praksis gælder om saa vidt gørligt at økonomisere med den sparsomt forhaandenværende menneskelige Arbejdskraft. I Smaabrugene — baade i de Husmandsbrug, hvis Indehavere i det væsentlige leve af deres Jordbrug, og i de Brug, hvis Indehavere fornemmelig have Udkommet ved Landarbejde for andre — kræver imidlertid den almindelig fulgte Driftsordning en uforholdsmæssig rigelig og i tilsvarende Grad uøkonomisk Anvendelse af Haandkraft.

I arbejdsknappe Perioder, hvor Haandkraften var rigeligt udbudt og i tilsvarende Grad daarligt betalt, var der ingen Anledning til at opholde sig over Smaabrugenes uforholdsmæssige Beslaglæggelse af Haandkraft. I de til Landarbejderhusene knyttede Brug ydedes den jo for Mandens Vedkommende væsentligt paa Helligdagene eller som Fyraftensarbejde, medens Kone og Børn besørgede det uforholdsmæssig store Haandarbejde, som navnlig Rodfrugtarealet krævede. Og naar alt det saaledes præsterede Haandarbejde regnedes som gratis ydet, kunde der af Smaabrugernes Jordbrug tilvejebringes en hel respektabel Aarsgevinst — og dette bl. a. ogsaa af den Grund, at der som oftest kun krævedes en overmaade beskeden Afgift som Vederlag for Brugen af den til Landarbejderboligen knyttede Jordlod. Naar Haandarbejdet for disse Brugs Vedkommende kunde betragtes som gratis, var der jo en vid og ubegrænset Mark for dets Anvendelse. Intet Under derfor, at der kom en Periode, hvor man mente særligt i Spadekulturen at have Midlet til en Udløsning af Smaabrugenes udbyttegivende Evne. Det uholdbare i denne Opfattelse blev imidlertid hurtig aabenbart. Den Arbejdsfortjeneste, der ad den Vej kunde vindes, stod nemlig i alt for skrigende Mis-

forhold til den Dagløn, det aabne Arbejdsmarked bød paa. Og den Arbejdsfortjeneste, som Arbejdet for andre nu om Stunder giver, er gennemgaaende en saadan, at den opfordrer Landarbejderen til ad den Vej at gøre sin og sin Hustrus Arbejdsevne bedst mulig betalt fremfor at slide en uforholdsmæssig Del af den op i et, ret beset, daarlig vederlagt Arbejde paa den hjemlige Jordlod med dertil knyttede Afgrøder.

Med andre Ord: ogsaa for Landarbejderen maa Op-gaven blive i det hjemlige Brug at formindske Kravet til Haandkraft det mest mulige, derved frigøre Haandkraf-ten til bedre lønnet Tjeneste for andre og altsaa i det hjemlige Brug, hvor Forholdene tillade det, at lade Heste-kraft og Maskinkraft træde i Haandarbejdets Sted, side-ordnet med, at Jordens Drift sættes saaledes i System, at dette Princip i vid Udstrækning lader sig praktisere, saasom ved Saaning, Mejning, Radrensning af Roer, Tærskning o. s. v.

Udnyttelsen af denne Tanke i fuld Udstrækning kræ-ver imidlertid som nødvendig Forudsætning dels en hen-sigtsmæssig samlet Beliggenhed af flere Landarbejder-lodder og dels Enighed mellem disses Brugere om den Anvendelse af et fælles Driftssystem, som saa væsentlig vil kunne bidrage til at reducere det Arbejde i Almindelig-hed og Haandarbejde i Særdeleshed, som Bruget kræver. Den iøjnefaldende Fordel, der ad den Vej kan vindes, vil formentlig rundelig opveje de Ulemper, der kan anta-ges at ville flyde af et saaledes etableret delvist Drifts-fællesskab. Faa Brugerne af de respektive Lodder først Øje for, i hvilken Grad Arbejdet vil kunne lettes for dem ved, at samtlige Brugs Pløjeareal er saaledes indbyrdes be-liggende, at Pløjningen kan foregaa under ét — ved at den indbyrdes Beliggenhed af henholdsvis Korn- og Roearreal betinger hensigtsmæssig Brug af Arbejdsgiverens Saa-maskine, Radrenser og eventuelt Mejmaskine, — ved at Sædafgrøden kan udtærskes i Løbet af en Dagstid ved Arbejdsgiverens Tærskemaskine o. s. v., vil Erkendelse

heraf formentlig kunne skabe den indbyrdes Enighed om Systemets Anvendelse, som selvfølgelig maa være til Stede. I saa Henseende skal iøvrigt bemærkes, at fælles Fremgangsmaade med Hensyn til Arealets Dyrkning, Pløjning, Saaning og eventuelt Mejning og Tærskning jo dog aabner den enkelte Bruger Adgang til paa forskellig Maade — ved Gødning, Rensning o. s. v. — at arbejde selvstændigt med sin Jordlod.

Til Illustration af den Tanke, som her omhandles, vedføjes hosstaaende et Rids af 4 Huslodder — A., B., C. og D., — udlagt saaledes og endvidere saaledes drevne efter et fælles Driftssystem, at der herved er tilvejebragt Forudsætnigen for, at Pløjning, Saaning, Radrensning o. s. v. kan foregaa tværs over alle 4 Lodder, saaledes at Driften bliver 4 Gange saa lang som ved Behandling af det enkelte Brugs Areal.

A	B	C	D
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4

1. Byg.
2. Kløver eller anden Foderbælgplante.
3. Grøntfoder (eller andet Aars Græs).
4. Foderroer.

Hvis f. Eks. Lodderne tænkes gjorte 2 Tdr. Ld. store — som formentlig passende Grundlag for Holdet af 1 Ko — vilde Lodderne f. Eks. kunne inddeles saaledes, at der aarlig besaaes $\frac{1}{3}$ ($\frac{2}{3}$ Td. Ld.) med Byg, hvori Udlæg, som atter efterfølges af dels Grøntfoder (eller andet Aars Græs) og dels Foderroer.

Som Vederlag for eget Arbejde, for Konens og Børnernes Pasning af Roemarken, for Koens Malkning og Pasning, til Lejeafgift af Jord, Heste, Redskaber og Maskiner vil der da kunne fremkomme et Beløb af omkring 300 Kr., saaledes beregnet:

$\frac{2}{3}$	Tdr. Land Byg. Avl, foruden Saasæd 8 à 9 Tdr.
$\frac{2}{3}$	— Kløver eller andet Udlæg. Avl 2 Læs eller ca. 3000 Pd. Hø med Fradrag af, hvad der afgræsses.
$\frac{1}{4}$	— Runkelroer, Avl 90 à 100 Tdr. Roer.
$\frac{5}{12}$	— Grøntfoder væsentligst til Staldfodring.

I n d t æ g t :

Salg af Byg	100 Kr.
1 Ko = 6000 Pd. Mælk à 4 Øre	240 -
1 Svin paa ca. 250 Pd.	75 -
	<hr/> 415 Kr

U d g i f t :

Udsæd af Udlæg	Kr. 10.00
— - Vikkehavre	- 6.00
— - Roefrø	- 3.00
En Pattegris	- 10.00
Kraftfoder til Ko og Gris	- 86.00
	<hr/> 115 Kr.
	I Behold 300 Kr.

Hvis man tænker sig Jorden, Hestekraft, Redskaber og Maskiner præsteret vederlagsfrit af Arbejdsgiveren som Led i det Arbejderen ydede Vederlag, maatte der under denne Form paa en for baade Arbejdsgiveren og Arbejderen tiltalende og hensigtsmæssig Maade kunne betinges et betydningsfuldt Tillæg til sidstnævntes Aarsfortjeneste.

Efter at Udvalget nu i det foregaaende har gennemgaaet de forskellige Foranstaltninger, der efter dets Anskuelse maa kunne bringes i Anvendelse for at bidrage til at skabe bedre Arbejderforhold i vort Landbrug, ønsker Udvalget atter at fremhæve, at der ikke gives noget Universalmiddel mod den tilstedeværende Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft eller mod den herskende Løshed i Arbejderforholdene. Af de Forholdsregler, der her ere bragte i Forslag, ville nogle imidlertid kunne hjælpe her og andre hist, og idet de i Hovedsagen tage Sigte paa at fremme Arbejdernes Vel, ville de formentlig kunne bidrage noget til at lede Arbejderbevægelsen ind i et heldigt Spor og skabe bedre Forhold mellem Husbonderne og deres Folk.

Idet Udvalget hermed lægger Sagen i Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Haand, tillader det sig at henstille til Selskabet, at dette paa den Maade og ved de Midler, som det maatte finde formaalstjenligt, vil virke for Gennemførelsen af de foreslaaede Foranstaltninger.

Kjøbenhavn i Juni 1909.

C. Bech,

Formand for »Foreningen af
jyske Landboforeninger«,
Engelsholm. pr. Vejle.

H. Hertel,

Sekretær i Det kgl. danske
Landhusholdningsselskab,
Kjøbenhavn.

O. Höfding,

Formand for »De samvirkende
Landboforeninger i Sjællands Stift«,
Forpagter af Strandegaard pr. Fakse.

Chr. Sonne,

Landstingsmand, Forpagter af
Rosenlund pr. Sakskøbing.

B. Wedell,

Præsident i Det kgl. danske
Landhusholdningsselskab,
Wedellsborg pr. Ejby.

J. Willumsen,

Forpagter af Anhof pr. Øksendrup.